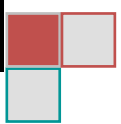

2024

**ПОСЛЕДВАЩА ОЦЕНКА
ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА
НАЦИОНАЛНАТА
СТРАТЕГИЯ ЗА
РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ЗА ПЕРИОДА 2012-2022 Г.**

Агенция СТРАТЕГМА ООД

Последващата оценка за изпълнението на НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ за периода 2012-2022 г., е изготвена от екип на *Агенция СТРАТЕГМА ООД* в изпълнение на договор № РД-02-29-33/11.03.2024 г. за изпълнение на поръчка с предмет: **"Извършване на последваща оценка и изготвяне на окончателен доклад за изпълнението на НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ за периода 2012-2022 г."**, с възложител **Министерство на регионалното развитие и благоустройството**.

Заклученията и тълкуванията, които се съдържат в настоящия документ, представляват експертното мнение на експертите на *Агенция СТРАТЕГМА ООД* и по никакъв начин не следва да се приемат като становище или официална позиция на Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

Наименование на договор:	Извършване на последваща оценка и изготвяне на окончателен доклад за изпълнението на НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ за периода 2012-2022 г.	
Идентификационен номер:	№ РД-02-29-33/11.03.2024 г.	
Страна:	България	
	Възложител:	Изпълнител:
	МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО	Агенция СТРАТЕГМА ООД
Адреси:	гр. София, ул. "Св. Св. Кирил и Методий" 17-19	София 1000 ул. "Г.С. Раковски" № 18
Тел./факс:	+359 2 940 53 25 +359 2 940 53 20	+359 2 981 47 38
e-mail:	agency@strategma.bg	
Лица за контакти:	Станка Делчева – Ръководител на екипа	
Заглавие на документа:	Последваща оценка за изпълнението на Националната стратегия за регионално развитие за периода 2012-2022 г., стр. 88	
Период на изпълнение:	май 2024 г.	

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ВЪВЕДЕНИЕ	9
1. Общи положения	9
2. Изпълнение и актуалност на препоръките от предишни оценки	12
3. Методика за оценка напредъка на изпълнението на НСРР	14
II. ПЪРВОНАЧАЛНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НСРР	18
1. Рамка за изпълнение на целите и приоритетите за регионално развитие в НСРР ...	18
2. Ключови промени в политиката за интегрирано устойчиво развитие на национално ниво и на ниво ЕС и съответствието на НСРР с тях.....	23
3. Резултати от изпълнението на НСРР по физически и финансови индикатори	31
4. Степен на постигане на целите на НСРР	38
5. Оценка на общото въздействие от изпълнението на НСРР 2012-2022 г. към края на периода на действие въз основа на сравнителен анализ на общата социално-икономическа ситуация.....	43
6. Ефективност и ефикасност на финансовите инструменти и използваните ресурси за изпълнение на НСРР.....	72
III. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ.....	74
1. Обобщена оценка за изпълнението на НСРР	74
2. Препоръки за подготовка за следващия национален стратегически документ в областта на регионалното развитие	82

СПИСЪК НА ГРАФИКИТЕ И ТАБЛИЦИТЕ

графика 1.	Взаимовръзки между целите и приоритетите на НСРР	18
графика 2.	Договорени и изплатените средства (ОП и ПРСР) общо и по райони от ниво 2 и сравнение с предвижданията на НСРР, млн. лв., май 2024 г.	36
графика 3.	Концентрация на ресурси на национално ниво по източници на финансиране, млн. лв., май 2024 г. ..	36
графика 4.	Население в България и по райони от ниво 2 за периода 2008-2022 г. и прогнозни данни за 2025, 2030, 2035 и 2040 г., брой	44
графика 5.	Динамика на растежа на БВП за периода 2005-202023 г. и прогнозни данни за 2024-2024 г. (ЕС27)...	46
графика 6.	Ръст на БВП за периода 2007-2022 г. на национално ниво, (млн. лв.) и принос на районите от ниво 2, %	46
графика 7.	Ръст на БВП за периода 2011-2022 г. на национално и регионално ниво, (млн. лв.)	47
графика 8.	БВП на глава от населението за СЗР, България и ЕС 27, 2010-2022 г., лв.	48
графика 9.	БВП на глава от населението за СЦР, България и ЕС 27, 2010-2022 г., лв.	48
графика 10.	БВП на глава от населението за СИР, България и ЕС 27, 2010-2022 г., лв.	49
графика 11.	БВП на глава от населението за ЮИР, България и ЕС 27, 2010-2022 г., лв.	49
графика 12.	БВП на глава от населението за ЮЗР, България и ЕС 27, 2010-2022 г., лв.	49
графика 13.	БВП на глава от населението за ЮЦР, България и ЕС 27, 2010-2022 г., лв.	49
графика 14.	Дял на БВП на човек от населението от средната стойност на ЕС 27, %	53
графика 15.	Коефициенти на заетост (15-64 навършени години) по райони и общо за страната	54
графика 16.	Коефициенти на безработица (15-64 навършени години) по райони и общо за страната	56
графика 17.	Средна брутна заплата (годишна) на наетите лица по трудово и служебно правоотношение, по райони и общо за страната, лв.	57
графика 18.	Дял на безработните между 15 и 24 г. на ниво NUTS 2 (%), 2011-2023 г.	59
графика 19.	Приходи от дейността на МСП на национално ниво и по региони, млн. лв.	60
графика 20.	Относителен дял на заетите лица в МСП в регионите спрямо общия брой заети в МСП в страната (%)	60
графика 21.	Приходи от нощувки в места за настаняване - общо (млн. лв.)	61
графика 22.	Разходи за НИРД на национално и регионално ниво като дял от БВП	66
графика 23.	Персонал, зает с НИРД на национално и регионално ниво, брой	66
графика 24.	Коефициент на заетост на населението на възраст 20-64 г., %	67
графика 25.	Коефициент на заетост на населението на възраст 55-64 г., %	67
графика 26.	Инвестиции в научноизследователска и развойна дейност, % от БВП	68
графика 27.	Дял на преждевременно напусналите образователната система (на възраст 18-24 г.), %	68
графика 28.	Дял на 30-34 годишните със завършено висше образование, %	68
графика 29.	Население в риск от бедност или социално изключване, хил. души	68
таблица 1.	Степен на постигане на заложеното изменение на основните индикатори и степен на изпълнение на приоритети (СИП), въз основа на постигнатото изменение на основните индикатори	16
таблица 2.	Степен на постигане на целите (СПЦ), въз основа на степента на изпълнение на приоритетите	17
таблица 3.	Степен на постигане на целите на ключовите индикатори, съответно принос към националните цели на Стратегията на ЕС "ЕВРОПА 2020"	17

таблица 4.	Степен на постигане на заложеното изменение на основните индикатори по приоритетите на Стратегическа цел 1	31
таблица 5.	Степен на постигане на заложеното изменение на специфичните индикатори по приоритетите на Стратегическа цел 2	33
таблица 6.	Степен на постигане на заложеното изменение на специфичните индикатори по приоритетите на Стратегическа цел 3	34
таблица 7.	Степен на постигане на заложеното изменение на специфичните индикатори по приоритетите на Стратегическа цел 4	34
таблица 8.	Степен на изпълнение на Стратегическа цел 1 и приоритетите ѝ, въз основа на постигнатото изменение на специфичните индикатори.....	39
таблица 9.	Степен на изпълнение на Стратегическа цел 2 и приоритетите ѝ, въз основа на постигнатото изменение на специфичните индикатори.....	40
таблица 10.	Степен на изпълнение на Стратегическа цел 3 и приоритетите ѝ, въз основа на постигнатото изменение на специфичните индикатори.....	41
таблица 11.	Степен на изпълнение на Стратегическа цел 4 и приоритетите ѝ, въз основа на постигнатото изменение на специфичните индикатори.....	42
таблица 12.	Степен на постигане на целите на ключовите индикатори по райони от ниво 2 (цели 2020 по РПР) ...	51
таблица 13.	Принос на НСРР към постигането на националните цели на Стратегията на ЕС "ЕВРОПА 2020"	68
таблица 14.	Ефекти от изпълнението на Споразумението за партньорство	73
таблица 15.	Степен на напредък в постигане на целите на НСРР към 2018 г.	77

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
ЕК	Европейска комисия
ЕЗФРСР	Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони
ЕСФ	Европейски социален фонд
ЕС	Европейски съюз
ИСУН 2020	Информационна система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България 2020
ЕСИФ	Европейски структурни и инвестиционни фондове – Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР), Европейски социален фонд (ЕСФ), Кохезионен фонд (КФ), Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) и Европейски фонд за морско дело и рибарство (ЕФМДР)
ЕФР	Европейски фонд за рибарство
ЕФРР	Европейския фонд за регионално развитие
ЗРР	Закон за регионалното развитие, приет 2008 г., последни изменения и допълнения, ДВ. бр.13 от 2017 г.
КФ	Кохезионен фонд
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие 2012-2022 г.
ОСР	Областна стратегия за развитие
ОПР	Общински план за развитие
ОПДУ	ОП "Добро управление" 2014-2020 г.
ОПИК	ОП "Иновации и конкурентоспособност" 2014-2020 г.
ОПОС	ОП "Околна среда" 2014-2020 г.
ОПРЧР	ОП "Развитие на човешките ресурси" 2014-2020 г.
ОПРР	ОП "Региони в растеж" 2014-2020 г.
ОПТТИ	ОП "Транспорт и транспортна инфраструктура" 2014-2020 г.
ПРСР	Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г.
ПМДР	Програма за морско дело и рибарство 2014-2020 г.
РПР	Регионален план за развитие

РСР	Регионален съвет за развитие
СЦР	Северен централен район от ниво 2
СЗР	Северозападен район от ниво 2
СИР	Североизточен район от ниво 2
СР	Съвет за развитие при Министерския съвет
ЮЗР	Югозападен район от ниво 2
ЮИР	Югоизточен район от ниво 2
ЮЦР	Южен централен район от ниво 2

I. ВЪВЕДЕНИЕ

1. Общи положения

НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ за периода 2012-2022 г. [НСРР] е приета с Решение № 696 на Министерския съвет от 24.08.2012 г.

Териториалният обхват на НСРР включва територията на цялата страна.

В периода след приемане на НСРР 2012-2022 г. в Закона за регионално развитие са извършени редица промени. Съгласно действащите към момента на изготвяне на оценката разпоредби, наблюдението и оценката на НСРР за периода 2012 - 2022 г., се довършват по реда, по който са започнали¹.

Съгласно редакцията на ЗРР към момента на приемане на НСРР 2012-2022 г., **последващата оценка** за изпълнението ѝ е изготвена във връзка с разпоредбата на чл. 34, ал. 1 от *Закона за регионалното развитие*² [ЗРР]. Съгласно ал. 2 на чл. 34 от ЗРР последващата оценка на НСРР включва:

- оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите;
- оценка на общото въздействие;
- оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
- изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие.

ЗРР определя системата за *"планирането, програмирането, управлението, ресурсното осигуряване, наблюдението, контролът и оценката по изпълнението на стратегиите, плановете и програмите за провеждане на държавната политика за регионалното развитие"*³. Законът дефинира *държавната политика за регионално развитие*⁴, като създаваща условия за балансирано и устойчиво интегрирано развитие на районите и общините и обхващаща система от нормативно регламентирани документи, ресурси и действия на компетентните органи, насочени към:

¹ § 37 от Преходните и Заклучителни разпоредби към Закона за регионалното развитие, изм. и доп. ДВ. бр.21 от 13 март 2020 г.

² обн., ДВ. бр. 50 от 2008 г., в сила от 31.08.2008 г., последни изм. и доп., бр. 58 от 2017 г., в сила от 18.07.2017 г.

³ чл. 1, ал.1 от ЗРР

⁴ чл. 2, ал. 2 от ЗРР

- намаляване на **междурегионалните** и **вътрешнорегионалните различия** в степента на икономическото, социалното и териториалното развитие;
- осигуряване на условия за **ускорен икономически растеж** и **високо ниво на заетост**;
- развитие на **териториалното сътрудничество**.

Държавната политика за регионално развитие се основава на следните принципи⁵:

- единен подход на планиране;
- концентрация на ресурсите;
- допълване на финансирането от национални публични източници при съвместно финансиране с ресурси от фондове на Европейския съюз, частни източници и от международни финансови институции;
- междуведомствена координация на дейността на компетентните органи в процеса на планирането, програмирането, ресурсното осигуряване, реализацията, наблюдението и оценката;
- съгласуваност с другите структуроопределящи политики, инструменти и действия на международно, национално, регионално и местно равнище;
- партньорство, публичност и прозрачност на всички нива при осъществяване на планирането, програмирането, финансирането, наблюдението и оценката.

Стратегическото планиране на регионалното развитие обхваща разработването и актуализацията на система от документи за **постигане на устойчиво интегрирано регионално и местно развитие, включително развитие на трансграничното, транснационалното и междурегионалното сътрудничество**.

Към момента на изработването и приемането на НСРР 2012-2022 законът определя два типа документи за политиката за регионално развитие:

- **Стратегически документи**, включващи:

⁵ чл. 3 от ЗРР

- Национална стратегия за регионално развитие [НСРР];
- Областни стратегии за развитие [ОСР].
- **Планови и програмни документи**, включващи:
 - Регионални планове за развитие [РПР];
 - Общински планове за развитие [ОПР];
 - Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие [ИПГВР].

НСРР представлява **дългосрочен рамков документ**, определящ целите и приоритетите на **държавната политика за регионално развитие на страната, както и съответствието ѝ с другите структуроопределящи политики** и в съответствие с предвижданията на *Националната концепция за пространствено развитие*.

Съгласно чл. 10, ал. 3 от ЗРР (2012), НСРР съдържат:

- социално-икономически анализ на районите;
- целите и приоритетите за регионално развитие, които трябва да бъдат постигнати за определен период;
- обща оценка на необходимите ресурси за постигане целите на стратегията;
- критериите за оценка на изпълнението на стратегията;
- стратегически насоки за разработване или актуализация на регионалните планове за развитие за определен период или периоди;
- насоки за подпомагане на градовете от йерархизираната система от градове-центрове на национално и регионално равнище в съответствие със Стратегията за пространствено развитие на страната⁶;
- описание на необходимите действия за прилагане принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност.

В началото на 2016 г. с промени в ЗРР⁷, съдържанието на НСРР е допълнено с нов елемент, а именно *насоки за подпомагане на градовете от йерархизираната система от градове-центрове на национално и регионално равнище в съответствие със Стратегията за пространствено развитие на страната*.

⁶ нова – ДВ, бр. 15 от 2016 г.

⁷ Закон за изменение и допълнение на Закона за регионалното развитие, обн., ДВ, бр. 15 от 23.02.2016 г.

тегията за пространствено развитие на страната. Естеството на тази промяна предполага актуализация на НСРР, съгласно чл. 11, ал. 1, т. 2 от *Правилника за прилагане на Закона за регионалното развитие* (ППЗРР). В периода до 2023 г. такава актуализация не е извършвана.

НСРР се приемат от Министерския съвет по предложение на министъра на регионалното развитие и благоустройството⁸, който организира изработването, съгласуването и актуализирането на НСРР⁹.

Наблюдението на изпълнението на НСРР се извършва на основата на резултатите от наблюдението и оценката на изпълнението Регионалните планове за развитие¹⁰.

Изпълнението на НСРР се отчита чрез **междинен и окончателни доклади**¹¹ за изпълнението на НСРР, които се изготвят, като се отчитат резултатите от междинната и последващата оценка на изпълнението й, както и резултатите от наблюдението и оценката на изпълнението на регионалните планове за развитие. Изготвянето на докладите се организира от министъра на регионалното развитие и благоустройството.

В периода на изпълнение на НСРР 2012-2022 г. са изготвени **седем годишни доклада за наблюдението на изпълнението на РПР**, съответно за 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 и 2020 г.

2. Изпълнение и актуалност на препоръките от предишни оценки

Действащата към момента на разработване на НСРР за периода 2012-2022 г., както и към момента на изготвяне на настоящата оценка, нормативна уредба не изисква изготвяне на *предварителна (ex-ante) оценка*.

През 2016 г. е изготвена *Последваща оценка за изпълнението на Националната стратегия за регионално развитие 2005-2015 г.*¹² Сред направените препоръки са включени и такива, отнасящи се до нуждата от осигуряване на обективна основа за оценка на постигането на целите на НСРР чрез предвиждане на индикатори за количествено проследяване на напредъка по отделните приоритети на стратегията, както и синхронизирането на индикаторите на НСРР и приоритетите на РПР. Посочена е необходимостта от

⁸ чл.10, ал.4 от ЗРР

⁹ чл.7, ал.1 от ППЗРР

¹⁰ Чл. 31, ал.1 от ЗРР

¹¹ чл.9, ал.1 от ППЗРР

¹² "ГЕОГРАФИКА" ООД, София, 2016, <https://www.mrrb.bg/bg/posledvasta-ocenka-za-izpulnenieto-na-nacionalnata-strategiya-za-regionalno-razvitiye-2005-2015-g/>

разработване на междуетоводствен механизъм за набиране на информация, необходима за наблюдението и оценката на стратегическите документи – необходими данни, периодичност на събиране на данните, източници на информация и канали за осигуряване, който да бъде съвместно разработен със заинтересованите страни и с включени съответни ангажименти.

В края на 2018 г. е извършена *Междинна оценка на изпълнението на Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022*. Оценката посочва, че е налице необходимост от актуализация на НСРР, вкл. и като част от предпоставките, определени в чл. 11, ал. 1 от ППЗРР за актуализация на НСРР. Тази необходимост е аргументирана с настъпили промени в свързаното законодателство, като са посочени основните елементи, които следва да се отразят в актуализирания документ, а именно:

- *насоки за подпомагане на градовете от йерархизираната система от градове-центрове на национално и регионално равнище* в съответствие със Стратегията за пространствено развитие на страната;
- актуализиране на *целевите стойности на специфичните индикатори*, поради постигнатите актуални стойности и установената динамика на развитие на районите от ниво 2.
- *промяна в обхвата на районите от ниво 2 (NUTS 2)* предвид прогнозите за намаляване на населението в СЗР и СЦР под долната граница за обособяване на район от **ниво 2** според Регламент (ЕО) № 1059/2003 г. и предвид срока за докладване на такава промяна в Евростат – **1 февруари 2019 г.**

В същото време междинната оценка посочва, че актуализацията на НСРР не е приоритетна, тъй като част от посочения нов елемент, който следва да бъде включен, присъства под една или друга форма в стратегията.

В периода 2018-2019 г. са разработени варианти и са проведени консултации за промяна в обхвата на районите от ниво 2 (NUTS 2)¹³, вкл. и е подготвен и публикуван за консултации проект на ЗИД на ЗРР¹⁴. Предвидените промени са аргументирани с необходимостта от по-устойчив във времето териториален обхват на районите от ниво 2 по

¹³ <http://strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=3264>

¹⁴ <http://strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=3793>

отношение на броя на населението в тях и осигуряването на съответствие с нормативната рамка на ЕС - Регламент (ЕО) 1059/2003 за установяване на обща класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS).

След дискусия¹⁵ на национално ниво по изготвените предложения за промени в обхвата на районите от ниво 2 в Република България в контекста на *Общата класификация на териториалните единици за статистически цели* в Европейския съюз, съгласно Регламент (ЕО) № 1059/2003 г. е взето решение за запазването на обхвата на шестте района от ниво 2 и за периода 2021-2027 г., което осигурява съпоставимост на съответната статистическа информация за динамиката на индикаторите за социално-икономическото развитие, като база на наблюдение и оценка на планираните мерки.

Междинната оценка препоръчва в краткосрочен план да бъдат планирани и извършени тематични оценки на ниво райони от ниво 2, включващи събиране и анализ/и на конкретни емпирични данни за локализация на установените проблеми в обхвата районите и идентифицирани в изготвените междинни оценки на РПР. Като цел на препоръчаните тематични оценки е идентифицирането на подходящи мерки за подкрепа, които осигуряват възможност за ефективна реализация на наличния потенциал за преодоляване на негативните тенденции във вътрешнорегионалното и междурегионалното развитие. **Такива тематични оценки не са планирани, съответно не са извършени** в периода до края на 2023 г.

През 2021 г. са изготвени последващи оценки за изпълнението на Регионалните планове за развитие за периода 2014-2020 г. за шестте региона за планиране. Последващите оценки включват обобщена оценка за изпълнението на всеки от шестте РПР, както и препоръки за подготовка за следващия програмен период след 2020 г., относими към всички региони за планиране, съответно и към изпълнението на политиката за регионално развитие на национално ниво.

3. Методика за оценка напредъка на изпълнението на НСРР

Европейските методически инструменти за оценка на социално-икономическото развитие определят последващата оценка като важен инструмент за осигуряване на обратна връзка към управляващите и заинтересованите страни по изпълнение на планове

¹⁵ изготвени от Работна група, създадена от министъра на регионалното развитие и благоустройството

и програмите, за да продължат тяхното изпълнение и ако е необходимо да се предприемат мерки за преориентиране и по-добро адресиране на проблемите.

В пълно съответствие с този подход, съгласно ЗРР¹⁶ последващата оценка включва:

- оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите;
- оценка на общото въздействие;
- оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
- изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие.

Оценката на НСРР е изготвена според изискванията на ЗРР, *Насоките на ЕК за програмния период 2014-2020 г.*, *Ръководството за оценка на социално-икономическото развитие EVALSED*¹⁷, *Техническата спецификация за изпълнение на поръчката*, както и натрупания до момента опит при изготвяне на подобни оценки на стратегически и планови документи на областно, регионално и национално ниво.

За целите на оценката е използвана методика, използвана и при изготвянето на междинната оценка на НСРР 2012-2022 г. както и при последващите оценки за изпълнението на РПР за периода 2014-2020 г. По този начин е осигурена *сравнимост* при оценката на постигане на ключовите показатели за изпълнение целите и приоритетите на НСРР 2012-2022 г. Използваната методика определя методите и съответните източници на информация, както и критериите за оценка на изпълнението на НСРР.

Използвана е *петстепенна оценъчна скала* за оценка на степента на:

- постигане на ключовите показатели на макро ниво и на степента на постигане на показателите по цели на *Стратегията Европа 2020* на национално и регионално ниво и приноса на регионите на ниво 2 за постигане на националните цели, вкл. оценка на реалистичността на заложените целеви стойности;

¹⁶ чл.34,ал.2

¹⁷ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/guide/guide_evalsed.pdf

- постигане на заложените целеви стойности на индикаторите за изпълнение (основни индикатори), вкл. оценка на реалистичността на заложените целеви стойности;
- постигане на глобалните екологични цели в края на периода – оценка на реалистичността на заложените целеви стойности.

Конструирани са индекси на постигане на приоритетите и целите на НСРР:

- **Индекс на постигане по приоритети** – отразява степента на постигане на заложеното изменение на основните индикатори за изминалото време;
- **Индекс на постигане на целите** – отразява степента на постигане на заложеното изменение на стойностите на ключови индикатори и цели на национално и регионално ниво по *Стратегията Европа 2020* за оценявания период.

За целите на оценката на ефикасността е бѐде използван конструиран индекс на ефикасност – използван финансов ресурс към степен на постигане на целевите стойности (процент на постигане на заложеното изменение) по приоритети и на общо ниво на ключови индикатори (макропакет) и цели по *Стратегията Европа 2020*.

Индексите също се групират в *петстепенни оценъчни скали*. За целите на оценката са използвани следните оценъчни скали и категории:

таблица 1. Степен на постигане на заложеното изменение на основните индикатори и степен на изпълнение на приоритети (СИП), въз основа на постигнатото изменение на основните индикатори

Скала	Дефиниция	Степен на изпълнение на приоритети
	Постигната цел на индикатор над 80%	Напредък, значително над планирания по изпълнение на приоритета/целта
4 	Постигната цел на индикатор между 60 и 80%	Напредък над планирания по изпълнение на приоритета/целта
3 	Постигната цел на индикатор между 40 и 60%	Постигнат планиран напредък по изпълнение на приоритета/целта
2 	Постигната цел на индикатор между 20 и 40%	Задоволителен напредък по изпълнение на приоритета/целта
1 	Постигната цел на индикатор между 1 и 20%	Ограничен напредък по изпълнение на приоритета/целта
0 	Постигната цел на индикатор под 1% или негативна тенденция	Без напредък по изпълнение на приоритета/целта

таблица 2. Степен на постигане на целите (СПЦ), въз основа на степента на изпълнение на приоритетите

	Напредък, значително над планираното по целта
	Напредък над планираното по целта
	Постигнат планиран напредък по целта
	Задоволителен напредък по постигането на целта
	Ограничен напредък по постигането на целта
	Без напредък по постигането на целта

таблица 3. Степен на постигане на целите на ключовите индикатори, съответно принос към националните цели на Стратегията на ЕС "ЕВРОПА 2020"

	Постигнат планиран принос, значително над планирания
	Постигнат планиран принос над планирания
	Постигнат планиран принос
	Задоволителен принос
	Ограничен принос
	Без принос

При изготвянето на *последващата оценка* са използвани последните актуални данни за основните индикатори на национално и регионално ниво към края на 2022 и 2023 г. Последните налични данни за ключовите индикатори по целите на Стратегията на ЕС "Европа 2020" също са за 2022 и 2023 г.

II. РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НСРР

1. Рамка за изпълнение на целите и приоритетите за регионално развитие в НСРР

1.1. Цели и приоритети за регионално развитие на НСРР

Визията за регионално развитие, определена в НСРР е "Българските райони – привлекателни за живеене, ефективно използващи своя потенциал за постигане на устойчив растеж, създаване на нови работни места, бизнес и туризъм, със съхранено природно и културно наследство."

НСРР поставя целевата "триада" – икономическо, социално и териториално сближаване на европейско, национално и регионално ниво във фокуса на политиката за регионално развитие за периода 2014-2020 година.

Определената в НСРР главна стратегическа цел е: "Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие, базирано на използване на местния потенциал и сближаване на районите в икономически, социален и териториален аспект."

НСРР определя четири стратегически цели за развитието на страната, конкретизирани чрез единадесет приоритета.

графика 1. Взаимовръзки между целите и приоритетите на НСРР

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1 Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда	СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2 Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие и реализация на човешкия капитал	СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3 Териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество	СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 4 Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места
ПРИОРИТЕТ 1.1 Активизиране на специфичния потенциал на регионалните и местните икономики чрез подкрепа за повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес ПРИОРИТЕТ 1.2 Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творчески индустрии в районите ПРИОРИТЕТ 1.3 Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда	ПРИОРИТЕТ 2.1 Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура в районите ПРИОРИТЕТ 2.2 Подкрепа на трудовата географска мобилност в районите ПРИОРИТЕТ 2.3 Развитие на капацитета на националните, регионалните и местните власти за стратегическо планиране и подобряване на управлението на регионалното развитие	ПРИОРИТЕТ 3.1 Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии ПРИОРИТЕТ 3.2 Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество, включително за постигане на стратегическите приоритети на макрорегионално ниво	ПРИОРИТЕТ 4.1 Интегрирано устойчиво градско развитие и укрепване на полицентричната мрежа от градове ПРИОРИТЕТ 4.2 Подобряване на свързаността на районите в национален и международен план, включително с големите градски центрове в съседните страни

Оценката на напредъка по изпълнението на НСРР, степента на постигане на целите, както и ефективността на използваните ресурси е изготвена въз основа на анализ на информация от официални статистически източници (НСИ, ЕВРОСТАТ), *Годишните доклади за изпълнение на наблюдение на изпълнението на РПР на район на ниво 2 (2014-2020)* за 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 и 2020 г., данни от *Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България 2020* (ИСУН 2020)¹⁸ и *Система за електронни услуги на ДФЗ (СЕУ)*¹⁹, както и данни, публикувани на интернет страниците на *Програмите за териториално сътрудничество 2014-2020 г.*²⁰

В НСРР са определени индикативните финансови ресурси за постигане целите на стратегията за периода 2012-2022 г. в размер на **17 797.5 млн. лв.** от структурните инструменти на ЕС, е предвиден принос от ЕФРР в размер на **7 507 млн. лв.**, от други фондове на ЕС – **5 636 млн. лв.**, от национално публично финансиране – **3 712.5 млн. лв.**, от които **312.5 млн. лв.** от местни бюджети и от други финансови инструменти – **942 млн. лв.**

За мерките, реализирани със средства от държавния бюджет и бюджетите на общините, свързани с политиката за регионално развитие, в периода 2012-2022 г. липсва систематизирана информация, която да позволява тяхното обвързване с целите и приоритетите на НСРР. Частично, такава информация е събрана чрез *Годишните доклади за наблюдение на изпълнението на РПР на районите от ниво 2*, като тя е отразена при оценката на напредъка по изпълнение на отделните приоритети чрез съответните специфични индикатори в последващите оценки на РПР.

За оценка на степента на напредъка по изпълнението на част от основните индикатори по приоритетите на НСРР е използвана информация от *Годишните доклади за наблюдение на изпълнението за 2014, 2015, 2016, 2017, 2019 и 2020 г.* Предвид това, че за множество от специфичните индикатори, *Годишните доклади* представят информация за проекти и мерки, осъществявани през периода до 2016 г. с финансов ресурс на програмите 2007-2013 г., за целите на оценката е извършвана верификация на данните за ин-

¹⁸ <http://2020.eufunds.bg/>

¹⁹ <https://seu.dgz.bg/seu/f?p=727:8000::NO::>

²⁰ <https://www.mrrb.bg/bg/infrastruktura-i-programi/programi-za-teritorialno-sutrudnichestvo-2014-2020/>

дикаторите по приоритети с цел отразяване на проектите, финансирани в рамките на оценявания период, както от ЕС фондове, така и от национален и местни бюджети (при налични данни в годишните доклади за изпълнение).

1.2. Прилагане принципа на партньорство

По отношение на НСРР, партньорството се разбира като активно участие на всички дефинирани целеви групи в процеса на планиране, програмиране, финансово осигуряване, наблюдение и оценка на НСРР, както и съвместно вземане на решения и споделена отговорност в създаването на политики и постигането на нейните цели.

Прилагането на принципа на партньорство включва информиране за НСРР на всички заинтересовани страни, осигуряване на възможност за изразяване на мнения и представяне на предложения чрез формални и неформални работни срещи, осъществяване на широко консултиране чрез организиране на публични дискусии, в т.ч. и чрез интернет, участие във формални структури за планиране и мониторинг със състав, основан на принципа на партньорството – власти на различните равнища, социални и икономически партньори, гражданско общество.

Основна отговорност за прилагане на принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност за НСРР има Министерството на регионалното развитие и благоустройството. В процеса на подготовка, финансиране, мониторинг, оценка и прилагане на НСРР участват и се разпределят отговорности между всички групи партньори: административни структури (централни, териториални) на изпълнителната власт, икономически и социални партньори, НПО, граждански сдружения, широка общественост, като в зависимост от етапа, нивото на съучастие ще бъде в различна степен. Прилагат се и трите форми на взаимодействие между целевите групи: информиране, консултиране и съгласуваност, ангажираност и активно участие.

Ключов момент в прилагане на принципа на партньорство са ясно дефинираните целеви групи и конкретните им задължения и задачи. Те са както следва:

- **Централната администрация на изпълнителната власт.** Действията ѝ са насочени главно към постигане на хоризонтална координация на административните структури: министерства, държавно-обществени консултативни комисии, съвети, агенции (държавни, изпълнителни) и др. ведомства, които имат роля при изпълнението на целите и приоритетите на НСРР;

- **Териториална администрация на изпълнителната власт.** Областните и общинските администрации и териториалните звена на централната изпълнителна власт са ключови участници в процеса на формиране и прилагане на регионалната политика. Техните функции в управлението, наблюдението, оценката и контрола на регионалното развитие са определени със ЗРР. Те подпомагат провеждането на регионалната политика, като разработват стратегически планови документи за съответните нива и участват в разработването на ОПРР. Участват в състава на органите, създадени със ЗРР за целите на управлението и наблюдението на регионалното развитие – регионални съвети за развитие и областни съвети за развитие.
- **Социално-икономически партньори** са национално представените организации на работодателите и национално представените организации на работниците и служителите (НСОРБ, синдикални организации, браншови камари и организации) и са основен партньор на централната и териториалната администрация на изпълнителната власт в процеса на формиране и прилагане на регионалната политика.
- **Неправителствени организации, широка общественост, гражданство.** Информираността и участието им е фактор за успешната реализация на НСРР, тъй като имат функция-та на полезен коректив по отношение на подготовката и приложението на регионалната политика. Могат да участват в реализирането на партньорства на местно и регионално ниво и да подпомагат с информационни, образователни и квалификационни, посреднически и други средства реализацията на НСРР.

В процеса на изпълнение на НСРР основните инструменти за осигуряване на информация и публичност са междинният и окончателният доклади. Изготвянето им се организира от министъра на регионалното развитие и благоустройството. Те се обсъждат и съгласуват в *Съвета по регионална политика* и се одобряват от Министерския съвет.

Междинният доклад и окончателният доклад за изпълнението на НСРР се изготвят, като се отчитат резултатите от междинната и последващата оценка на изпълнението ѝ. Докладите заедно с резултатите от съответните оценки се публикуват на страницата на МРРБ в интернет, както и на Портала за обществени консултации strategy.bg

1.3. Наблюдение и оценка на изпълнението на НСРР

За целите на наблюдението на изпълнението на НСРР и на изпълнението на приоритетите и стратегическите цели е подготвен набор от индикатори, част от стратегията. Системата за наблюдение следва да гарантира събирането на необходимата информация, чрез което се извършва наблюдението и оценка на НСРР. Степента на изпълнението на приоритетите и стратегическите цели се следи чрез информация, събирана и анализирана от регионалните отдели на Главна дирекция "Стратегическо планиране и програми за регионално развитие", въз основа на която се изготвят *Годишни доклади за наблюдение на изпълнението на РПР*.

В съответствие с предвижданията на НСРР системата от индикатори за наблюдение и оценка се състои от две основни групи индикатори – предварително установени в национални и европейски стратегически документи (Стратегия "Европа 2020", макроикономическите критерии към НСРР, глобалните цели за опазване и възстановяване на околната среда) и основни индикатори за наблюдение на отделните приоритети на стратегията.

Системата от индикатори за наблюдение и оценка, в частта относно индикаторите на макрониво и Стратегия "Европа 2020", е **добре разработена и има стабилна методическа основа**. Посочените индикатори са свързани с националните и европейските стратегически цели, като също така отразяват регионалното ниво на планиране. Част от основните индикатори са **дефинирани нееднозначно и/или за тяхното изпълнение е трудно да бъде събрана достоверна информация** без да бъдат извършвани прекомерни разходи. Част от индикаторите не са прецизирани, както не е изяснен прилаганият подход за определяне на базова и целеви стойности за някои от тях.

Анализът на определените крайни цели на ключовите индикатори за изпълнение на НСРР показва, че е прилаган **консервативен подход** при определяне на целевите стойности на **основните индикатори, което се отразява и на степента на изпълнение на заложените цели**.

За нуждите на Главна дирекция "Стратегическо планиране на регионалното развитие и административно-териториално устройство", МРРБ е разработен **"Индекс за регионална климатична сигурност"**²¹, чието предназначение е измерване и представяне

²¹ Като част от проект "Региони за устойчива промяна", по програма INTERREG IVC на ЕС

на регионалното състояние, силните и слабите страни на регионите при интегрирането на въпросите, свързани с климатичните промени в процеса на планиране. В системата за наблюдение на НСРР и РПР в България, не е налична информация за адаптиране и интегриране на **Индексът на регионална климатична сигурност**.

Към момента, НСИ не проследява на ниво NUTS2 целите 20/20/20 по отношение на климата и енергийното потребление, част от показателите за принос към Стратегията "Европа 2020". От тази гледна точка, на ниво район от ниво 2 в РПР не са определени източници на информация за проследяването им, като съответно напредъка по тяхното изпълнение не е регистриран в *Годишни доклади за наблюдение на изпълнението на РПР*. За част от индикаторите Евростат предоставя данни на национално ниво.

2. Ключови промени в политиката за интегрирано устойчиво развитие на национално ниво и на ниво ЕС и съответствието на НСРР с тях

След приемането на НСРР, в политиката за интегрирано устойчиво развитие на национално ниво и на ниво ЕС са направени следните ключови промени:

- в *Закона за регионалното развитие* са направени 10 изменения и допълнения²², две от които са **съществени** и имат отражение върху процеса на планиране и изпълнение на документите за стратегическо планиране на регионалното развитие в периода на действие на НСРР;
- актуализирана е подзаконовата нормативна уредба – *Правилника за прилагане на Закона за регионалното развитие*²³ (ППЗРР), приета е *Наредба за условията, реда и сроковете за изготвяне, съгласуване, приемане, актуализиране и изпълнение на Националната концепция за пространствено развитие, регионалните схеми за пространствено развитие на районите от ниво 2 и регионалните схеми за пространствено развитие на районите от ниво 3 (области)*²⁴;
- приет е нов *Устройствен правилник на Министерството на регионалното развитие и благоустройството*²⁵, с който е променена институционалната

²² бр. 66 от 26.07.2013 г., в сила от 26.07.2013 г., доп., бр. 22 от 11.03.2014 г., в сила от 11.03.2014 г., изм., бр. 98 от 28.11.2014 г., в сила от 28.11.2014 г., бр. 9 от 3.02.2015 г., в сила от 3.02.2015 г., доп., бр. 14 от 20.02.2015 г., изм. и доп., бр. 15 от 23.02.2016 г., доп., бр. 13 от 7.02.2017 г., изм., бр. 58 от 18.07.2017 г., в сила от 18.07.2017 г., доп., бр. 28 от 29.03.2018 г., изм. и доп., бр. 21 от 13.03.2020 г., в сила от 13.03.2020 г., изм., бр. 51 от 1.07.2022 г., в сила от 1.07.2022 г.

²³ Приет с ПМС № 216 от 2.09.2008 г., обн., ДВ, бр. 80 от 2008 г., в сила от 31.08.2008 г., изм., бр. 93 от 2009 г., в сила от 24.11.2009 г., бр. 5 от 2010 г., бр. 97 от 2013 г., бр. 102 от 2014 г., в сила от 12.12.2014 г., **изм. и доп., бр. 50 от 2016 г.**

²⁴ приета с ПМС № 278 от 1.11.2016 г., обн., ДВ, бр. 88 от 2016 г., в сила от 8.11.2016 г.

²⁵ обн., ДВ, бр. 68 от 2017 г., в сила от 22.08.2017 г.

структура за управление на регионалното развитие, създадена е *Главна дирекция "Стратегическо планиране и програми за регионално развитие"*;

- на ниво ЕС *няма значими промени* в действащата правна и стратегическа рамка на политиката за сближаване;
- началото на процеса на обсъждане на перспективите на политиката за сближаване за периода след 2020 г., в контекста на **Бялата книга за бъдещето на Европа** и изготвените документи за размисъл, които посочват, че ЕС с 27 държави членки (след оттеглянето на Обединеното кралство) ще се сблъска с множество предизвикателства в периода до 2025 г. и след това.

Основните промени в ЗРР, направени през 2016 г.²⁶ са свързани със системата за планиране на пространственото развитие, като променят и част от изискванията, свързани със съдържанието на РПР, както и със системата за наблюдение на изпълнението на политиката за регионално развитие.

С промените от 2016 г. в ЗРР, обхватът на системата за планиране на пространственото развитие е ограничен до национално и регионално равнище²⁷. Държавната политика за регионално развитие и структуроопределящите политики се провеждат съгласувано и във взаимодействие с *Националната концепция за пространствено развитие и регионалните схеми за пространствено развитие* (чл. 3, ал. 2 от ЗРР).

Промени са извършени в условията за определяне на *райони за целенасочена подкрепа от държавата* (РЦП), които се дефинират в *областните стратегии за развитие*²⁸. Обособените РЦП са **териториална основа за концентрация на ресурси за намаляване на вътрешнорегионалните различия** в степента на развитие на отделните общини и за постигане на целите на държавната политика за регионално развитие.

Измененията предвиждат териториалният обхват на РЦП да се определя, като се отчитат категориите на общините по реда на *Закона за административно-териториалното устройство на Република България* и техните географски характеристики по данни на *Българската академия на науките*.

В териториалния обхват на *район за целенасочена подкрепа* се включват:

²⁶ ДВ, бр. 15 от 2016 г.

²⁷ чл. 1, ал. 2

²⁸ чл. 5, 6 и 7 от ЗРР

- общините от четвърта и пета категория;
- общините от втора и трета категория при наличието на някоя от следните географски характеристики:
 - най-малко 50 на сто от територията на общината е в планински район;
 - най-малко 50 на сто от територията на общината е в полупланински район;
 - територията на общината е в пограничен район.

Тези промени предполагат **актуализация на областните стратегии за развитие**.

Промените в **системата за планиране на пространственото развитие** са свързани с разработването и актуализацията на система от документи за пространствено развитие на национално и регионално ниво, определящи стратегия за интегрирано пространствено развитие при отчитане на териториалния потенциал и принципите за балансирано устойчиво развитие²⁹. Системата от документи за планиране на пространственото развитие обхваща:

- Националната концепция за пространствено развитие;
- Регионалната схема за пространствено развитие на район от ниво 2;
- Регионалната схема за пространствено развитие на област.

От системата от документи е отпаднала *Концепцията за пространствено развитие на община*.

С допълнения в ЗРР през 2018 г. в системата от документи за планиране на пространственото развитие е включен и *Морския пространствен план на Република България*, който планира пространственото развитие и интегрираното управление на дейностите по използване на морските пространства на страната за постигане на устойчиво развитие на Черноморския район, устойчив растеж на морската икономика и устойчиво използване

²⁹ Глава Втора "а" от ЗРР

на природните ресурси³⁰. Предвидено е секторните стратегически документи на национално и регионално равнище да бъдат разработвани и в съответствие с *Морския пространствен план*³¹.

Посочените документи се намират в йерархична съподчиненост и се разработват за срок до 15 години с изключение на елементите на техническата инфраструктура в тях, които се планират за период до 30 години. Секторните стратегически документи на национално и регионално равнище се разработват в съответствие с действащите документи от системата за планиране на пространственото развитие. Условието, редът и сроковете за изготвяне, съгласуване, приемане, актуализиране и изпълнение на концепцията и схемите за пространствено развитие по се определят с **наредба**, приета от Министерския съвет по предложение на министъра на регионалното развитие и благоустройството. С приетата *Наредба*³² не са указани срокове, в които следва да бъдат изготвени *Регионалните схеми за пространствено развитие на район от ниво 2*, в съответствие с които следва да бъдат разработени (приведени в съответствие) РПР..

От системата документи за пространствено развитие, дефинирани в ЗРР е разработена и приета само *Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025*³³. Към момента на приемането на НСРР и РПР, както и към момента на изготвяне на междинната оценка, не са разработени и приети с *Регионалните схеми за пространствено развитие на районите от ниво 2*.

В обхвата на системата от документи за стратегическо планиране на регионалното развитие³⁴ са добавени *интегрираните планове за градско възстановяване и развитие*. *Интегрираният план за градско възстановяване и развитие* осигурява пространствена, времева и фактическа координация и интеграция на различни политики и планови ресурси за постигане на дефинираните цели за трайно подобряване на икономическото, социалното и екологичното състояние на дадена градска територия.³⁵ Същевременно не

³⁰ Чл. 7а, ал.4 от ЗРР

³¹ Чл. 7а, ал.5 от ЗРР

³² Наредба за условията, реда и сроковете за изготвяне, съгласуване, приемане, актуализиране и изпълнение на Националната концепция за пространствено развитие, регионалните схеми за пространствено развитие на районите от ниво 2 и регионалните схеми за пространствено развитие на районите от ниво 3 (области), приета с ПМС № 278 от 1.11.2016 г., обн., ДВ, бр. 88 от 2016 г., сила от 8.11.2016 г.

³³ приета с Протокол № 47.61 на Министерския съвет от 19.12.2012 г.

³⁴ Глава трета "Стратегическо планиране на регионалното развитие" от ЗРР

³⁵ чл. 13а, ал. 1 от ЗРР, нов

са определени условията, редът и сроковете за изготвяне, съгласуване, приемане, актуализиране и изпълнение на *интегрираните планове за градско възстановяване и развитие*.

Съдържанието на НСРР е **допълнено с един нов компонент**: насоки за подпомагане на градовете от йерархизираната система от градове-центрове на национално и регионално равнище в съответствие със *Стратегията за пространствено развитие* на страната.

Съдържанието на РПР е **допълнено с три нови компонента**:

- списък на големи проекти с регионално значение;
- мерки за градско възстановяване и развитие, които ще се прилагат по отношение на големите, средните и малките градове и крайградските зони;
- мерки и дейности за адаптиране на района към промените в климата.

С **два нови компонента** е допълнено и съдържанието на областната стратегия за развитие:

- мерките и средствата за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа;
- насоки и мерки за развитие на териториалното сътрудничество

Условията, редът и сроковете за изготвяне, съгласуване, приемане, актуализиране и изпълнение на НСРР се определят с ППЗРР. При актуализацията на ППЗРР от 2016 г. е *отпаднало изискването междинния и окончателния доклад за изпълнението на НСРР да се обсъждат и съгласуват в Националния експертен съвет по устройство на територията и регионална политика*. Ограничени са и предпоставките, при които се предвижда актуализация на НСРР – отпаднала е възможността за актуализация *"на основата на резултатите от междинната или последващата оценка"*.

С промените в ЗРР е отпадало регламентираното изграждане на *Единна информационна система за управление на регионалното развитие и пространственото планиране*³⁶. Не е предвиден алтернативен модел за информационно осигуряване на политиката за регионално развитие и пространствено планиране.

С промените в ЗРР от 2017 г.³⁷ е предвижда основните документи за регионално развитие и пространствено планиране (НСРР, НКПР и Регионалните схеми за пространствено развитие на районите от ниво 2) да се изработват от *специализирано търговско дружество със сто процента държавно участие в капитала*, в което правата на държавата се упражняват от министъра на регионалното развитие и благоустройството³⁸. С промените в ЗРР от 2018 г. това предвиждане е направено и за Морския пространствен план на Република България³⁹.

Промените в *институционалната рамка* за управление на регионалното развитие са свързани с интегриране на функциите, свързани с управлението на регионалното развитие на досегашната Главна дирекция "Стратегическо планиране на регионалното развитие и административно-териториално устройство", които са прехвърлени към новосъздадената Главна дирекция "Стратегическо планиране и програми за регионално развитие", която е Управляващ орган на ОП "Региони в растеж". Този подход осигурява възможност по-ефективно планиране, финансово осигуряване и изпълнение на политиката за регионално развитие. Същевременно е необходимо запазване и развитие на изградения административен капацитет на *териториалните отдели* за ефективно наблюдение на изпълнението на РПР, съответно на НСРР.

С промени от 13 март 2020 г. са *направени промени във всички глави на ЗРР*, като са изцяло са отменени Глава втора "а" Планиране на пространственото развитие и Глава седма Наблюдение на пространственото развитие.

Промените обхващат на практика всички области в обхвата на предмета на закона: планиране на пространственото развитие на територията; териториална основа на регионалното развитие; система от документи за планиране на регионалното развитие; система за управление на регионалното развитие; ресурсно осигуряване на регионалното развитие; наблюдение и оценка на регионалното развитие.

³⁶ чл. 25 от ЗРР, отм.

³⁷ ДВ, бр. 13 от 7.02.2017 г.

³⁸ "Национален център за териториално развитие" – ЕАД, гр. София, § 1 от допълнителната разпоредба, т. 14.

³⁹ Чл. 7д, ал. 3 от ЗРР

Приет е нов Правилник за прилагане на ЗРР⁴⁰, който отразява цялостните промени в системата от документи за планиране и системата за управление на регионалното развитие.

Предметът на ЗРР е изменен като е отпадало предвиденото с измененията от 2012 г. планирането на пространственото развитие на територията на национално, регионално, областно и общинско ниво⁴¹. Така, през 2020 г. ЗРР урежда общо планирането, програмирането, управлението, ресурсното осигуряване, наблюдението, контролът и оценката по изпълнението на системата от документи за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие.

Предефинирани са целите на системата от нормативно регламентирани документи, ресурси и действия на компетентните органи по отношение на създаването на условия за балансирано и устойчиво интегрирано развитие на районите и общините.

През 2020 г. е направена последната значима промяна по отношение системата от документи за пространствено развитие, като е отменена Глава втора „а“ „Планиране на пространственото развитие“. Предвидено е обхватът и съдържанието на Морския пространствен план на Република България и условията и редът за неговото изготвяне, приемане, прилагане и изменение се определят със Закона за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата на Република България.

С промените се въвеждат **нов тип документи, обединяващи стратегическото и пространствено планиране на регионалното развитие** - *Национална концепция за регионално и пространствено развитие, интегрирана териториална стратегия за развитие на статистически район от ниво 2 и план за интегрирано развитие на община*. Посочено е, че документите се намират в йерархична съподчиненост, като националният документ има характер на дългосрочен документ, а документите на регионално и общинско ниво се разработват за период от 7 години и определят средносрочните цели, приоритети и перспективи.

Изведените в ЗРР цели на системата от документи за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие се фокусират върху дефинирането на проблеми и решения на всички нива, които да се отчитат при разработването на финансови

⁴⁰ Приет с ПМС № 183 от 4.08.2020 г., обн., ДВ, бр. 70 от 7.08.2020 г., изм. и доп., бр. 45 от 23.05.2023 г.

⁴¹ Планирането на областно и общинско ниво отпадат с промените през 2016 г.

инструменти от различни типове, вкл. и тези, съфинансирани от ЕС, а също и върху определянето на мерки, които допринасят за постигане на националните цели за регионално развитие. Предвидени са съответни промени в обхвата и съдържанието на трите типа документи.

От системата документи отпадат областната стратегия за развитие, както и интегрирания план за градско възстановяване и развитие. Също така, целенасочените райони за подкрепа или начина за тяхното определяне вече не са дефинирани в закона, като не се предвижда и изричното им определяне. След опита подхода за интегрирано градско планиране в България (ИПГВР), прилаган 2014-2020, за плановия период 2021-2027 е предвидено прилагането на *интегрирани териториални стратегии* за развитие на ниво регион.

С промените от 2020 г. е предвидено засилено включване на регионалното ниво в изпълнението на политиките - съгласно промените, реструктурираните РСР представляват териториалните власти, отговорни за изпълнението на интегрирани териториални инвестиции и за подбора на операции, които да бъдат финансирани от различни финансови източници, включително ЕСИФ.

Направените през 2020 г. и след това промени в ЗРР *нямат пряко въздействие* върху изпълнението на НСРР 2012-2022. Тяхното разглеждане *осигурява изясняване на контекста на политиката за регионално развитие след 2021 г.*, в който следва да бъдат изготвени препоръки в рамките на последващата оценка за развитие.

Следва да бъдат отчетени и Актуализираната *Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025*, както и изготвените и приети стратегически документи на регионално и местно ниво и оперативни програми.

На ниво ЕС *не са извършвани значими промени* в действащата правна и стратегическа рамка на политиката за сближаване за периода 2014-2020 г.

През 2017 г. стартира *процеса на обсъждане на перспективите на политиката за сближаване за периода след 2020 г.* Дискусиите на този етап са фокусирани в рамката, определена от **Бялата книга за бъдещето на Европа** и изготвените документи за размисъл. *Политиката за сближаване* е основна тема за обсъждане в тези документи.

В началото на м. октомври 2017 г. е ЕК публикува **"Моят регион, моята Европа, нашето бъдеще – седми доклад за икономическото, социалното и териториалното**

сближаване"⁴², които посочват, че ЕС с 27 държави членки (след оттеглянето на Обединеното кралство) ще се сблъска с множество предизвикателства в периода до 2025 г. и след това. В процес на обсъждане са предложените от ЕК мерки за модернизиране на политиката на сближаване⁴³ за периода 2021-2027 г., включително 80 мерки за нейното опростяване.

3. Резултати от изпълнението на НСРР по физически и финансови индикатори

Резултатите от изпълнението на НСРР по физически и финансови индикатори са оценени въз основа на последни налични данни (основно за периода 2020 за физическите и към май 2024 г. за финансовите индикатори).

3.1. Специфични/физически индикатори

Оценката на постигнатите резултати е изготвена с помощта на индекс, отразяващ степента на постигане на заложеното изменение на специфичните индикатори за изминалото време за всеки от приоритетите на НСРР. Индексът на изпълнение се групира около петстепенна оценъчна скала. Процентното изпълнение за съставяне на оценките по скала се изчислява спрямо постигнатите основни резултати за специфичните индикатори, отчитащи физически величини за 2019 или 2020 г., в зависимост от конкретния индикатор. За основните индикатори, за които е налична статистическа информация, изпълнението се оценява спрямо постигнатите резултати за 2020 и 2021 или 2022/2023 г. в случаите, в които данните към 2020 г. са силно повлияни от пандемията с Covid-19.

Като показател за изпълнение на приоритет по скала е използвана средноаритметичната, закръглена стойност на постигнатото изменение на основните индикаторите за изпълнение по избрания приоритет и посочената скала (при равни тегла на основните индикатори).

таблица 4. Степен на постигане на заложеното изменение на основните индикатори по приоритетите на Стратегическа цел 1

Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда								
Приоритет 1.1. Активизиране на специфичния потенциал на регионалните и местните икономики чрез подкрепа за повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес								
Основен индикатор	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	БГ	БГ
	Оценка по скала							Напредък

⁴² http://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/cohesion-report/

⁴³ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-4184_bg.htm

**ПОСЛЕДВАЩА ОЦЕНКА ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА
НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ ЗА ПЕРИОДА 2012-2022 Г.**

Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда								
Приходи от дейността на МСП, млн. лв.	1 ↗	3 →	2 ↑	1 ↗	5 ↑	5 ↑	4 ↗	надхвърлена цел 2020
Относителен дял на заетите лица в МСП спрямо общия им брой в страната, % ⁴⁴ (регионално разпределение)	0 →	0 →	0 →	5 ↑	0 →	0 →	0 →	без напредък
Нарастване на преките чуждестранни инвестиции в нефинансовите предприятия, %	2 ↑	3 →	1 ↗	3 →	1 ↗	5 ↑	2 ↑	ограничен напредък
Общини за целенасочена подкрепа ⁴⁵ (брой)	■	■	■	■	■	■	■	

⁴⁴ Регионално разпределение на заетите в МСП

⁴⁵ Индикаторът не може да бъде оценен, предвид промените в нормативната уредба

Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда

Приоритет 1.2. Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творческите индустрии в районите

Основен индикатор	Оценка по скала							Напредък
	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	БГ	БГ
Реализирани приходи от нощувки в средствата за подслон и местата за настаняване, млн. лв.	5 ↑	0 →	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	надхвърлена цел 2020
Брой туристически атракции създадени/подобри, (брой)	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	надхвърлена цел 2020
Създадени и популяризирани туристически дестинации на база културно-историческо наследство, (брой)	5 ↑			5 ↑	3 →	5 ↑	5 ↑	надхвърлена цел 2020

Приоритет 1.3. Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда

Основен индикатор	Оценка по скала							Напредък
	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	БГ	БГ
Количество продадена електроенергия от ВЕИ, GWh							5 ↑	надхвърлена цел 2020
Относителен дял на населението, обслужвано от СПСОВ, %	2 ↑	0 →	5 ↑	3 →	5 ↑	5 ↑	3 →	планиран напредък
Разширена и реконструирана ВиК мрежа, км	5 ↑	5 ↑	5 ↑	4 ↑			3 →	планиран напредък
Изградени системи за ранно предупреждение за възникващи опасности от наводнения, пожари, активиране на свлачищни райони, брой	5 ↑	5 ↑		5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	надхвърлена цел 2020

Източник: НСИ, ИСУН2020, Годишни доклади за наблюдение на изпълнението на РПР, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 и 2020 г.

таблица 5. Степен на постигане на заложеното изменение на специфичните индикатори по приоритетите на Стратегическа цел 2

Стратегическа цел 2: Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие на човешкия капитал

Приоритет 2.1. Подобряване на качеството и осигуряване на достъп до образователни, здравни, социални и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура в районите

Основен индикатор	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	БГ	БГ
	Оценка по скала							Напредък
Изградени и реконструирани училища по изкуства и култура, брой	1 ↑	0 →	3 →	2 ↑	0 →	0 →	0 →	без напредък
Изградени и реконструирани сгради и обекти на културата, брой	5 ↑	0 →	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	надхвърлена цел 2020
Изградени и реконструирани обекти и инфраструктура за професионален спорт и спорт в свободното време, брой	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	надхвърлена цел 2020

Приоритет 2.2. Подкрепа на трудовата географска мобилност в районите

Основен индикатор	Оценка по скала							Напредък
	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	БГ	БГ
Нарастване на броя на ежедневните трудови мигранти, отчетени при преброяване на населението (2011)	5 ↑	2 ↑	3 →	2 ↑	2 ↑	4 ↑	3 →	3 →

Приоритет 2.3. Развитие на капацитета на националните, регионалните и местните власти за стратегическо планиране и подобряване на управлението на регионалното развитие

Основен индикатор	Оценка по скала							Напредък
	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	БГ	БГ
Проведени семинари, обучения и информационни кампании по проблемите на регионалното развитие, брой	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	надхвърлена цел 2020

Стратегическа цел 2: Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие на човешкия капитал								
Служители, преминали обучения за развитие на уменията за управление на проекти, финансов контрол и прилагане на интегрирани системи за развитие, брой	2 ↑	2 ↑	3 →	2 ↑	2 ↑	4 ↗	2 ↑	ограничен напредък

Източник: НСИ, ИСУН2020, Годишни доклади за наблюдение на изпълнението на РПР, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 и 2020 г

таблица 6. Степен на постигане на заложеното изменение на специфичните индикатори по приоритетите на Стратегическа цел 3

Стратегическа цел 3: Териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество								
Приоритет 3.1. Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране на потенциала на периферните гранични територии								
Основен индикатор	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	БГ	БГ
	Оценка по скала							Напредък
Проекти/инициативи за трансгранично сътрудничество, брой	5 ↑	5 ↑	5 ↑	0 →	0 →	5 ↑	5 ↑	надхвърлена цел 2020
Интегрирани стратегически планови документи за управление и развитие на граничните територии, брой	0 →	5 ↑	0 →	0 →	0 →	3 →	5 ↑	надхвърлена цел 2020
Приоритет 3.2. Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество, вкл. за постигане на стратегическите приоритети на макрорегионално ниво								
Основен индикатор	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	БГ	БГ
	Оценка по скала							Напредък
Проекти за разширяване на сътрудничеството и насърчаване на икономическия, социалния и културния обмен между регионите на България и Европа, брой	2 ↑	0 →	0 →	5 ↑	0 →	3 →	2 ↑	ограничен напредък

Източник: НСИ, ИСУН2020, Годишни доклади за наблюдение на изпълнението на РПР, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 и 2020 г

таблица 7. Степен на постигане на заложеното изменение на специфичните индикатори по приоритетите на Стратегическа цел 4

Стратегическа цел 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места								
Приоритет 4.1. Интегрирано устойчиво градско развитие и укрепване на полицентричната мрежа от градове								
Основен индикатор	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	БГ	БГ
	Оценка по скала							Напредък
Население, живеещо на територия с реализирани планове за Интегрирано градско развитие, брой	3 →	3 →	4 ↗	3 →	3 →	5 ↑	4 ↗	надхвърлена цел 2020
Създадени/обновени градски зелени площи, % от зелените площи	■	■	■	■	■	■	■	
Проекти за подобряване качеството на средата и живота в селските райони, брой	5 ↑	3 →	2 ↑	2 ↑	5 ↑	4 ↗	4 ↗	значителен напредък
Приоритет 4.2. Подобряване на свързаността на районите в национален и международен план и свързаността, вкл. с големите градски центрове в съседните страни								
Основен индикатор	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	БГ	БГ
	Оценка по скала							Напредък
Дължина на АМ и РПМ I клас в км, нарастване в %	1 ↗	0 →	1 ↗	3 →	1 ↗	2 ↑	1 ↗	ограничен напредък
Население с подобрен транспортен достъп, %	■	2 ↑	2 ↑	5 ↑	2 ↑	■	2 ↑	ограничен напредък
Рехабилитирана/реконструирана пътна мрежа, в км	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	2 ↑	3 →	5 ↑	надхвърлена цел 2020

Стратегическа цел 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места								
Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет, вкл. и широколентова връзка от общото за страната, %	3 ➔	4 ↗	3 ➔	3 ➔	3 ➔	3 ➔	4 ↗	надхвърлена цел 2020

Източник: НСИ, ИСУН2020, Годишни доклади за наблюдение на изпълнението на РПР, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 и 2020 г

Целеви стойности за 2020 г. за малко по-малко от половината от основните индикатори са постигнати значително над планираното. Изцяло, значително над планираното, са постигнати целите на специфичните индикатори по *Приоритет 1.2* и *Приоритет 1.3* на *Специфична цел 1*, *Приоритет 2.2* и *Приоритет 2.3* на *Специфична цел 2* и *Приоритет 3.1* на *Приоритет 3.2* на *Специфична цел 3* и *Приоритет 4.1* на *Специфична цел 4*.

В случаите, в които **няма данни за постигнатия напредък по изпълнението (п/а)**, като основна причина може да бъде посочено, че част от основните индикатори са дефинирани нееднозначно и/или за тяхното изпълнение е трудно да бъде събрана достоверна информация без да бъдат извършвани прекомерни разходи ("Създадени/обновени градски зелени площи, % от зелените площи" и "Население с подобрен транспортен достъп, %"). По отношение на индикатора "Общини за целенасочена подкрепа, брой" ограничението на възможностите за измерване произтичат от нормативни промени в критериите, по които се определят районите за целенасочена подкрепа⁴⁶, както и големият брой неактуализирани *областни стратегии за развитие*, в които се определят тези райони.

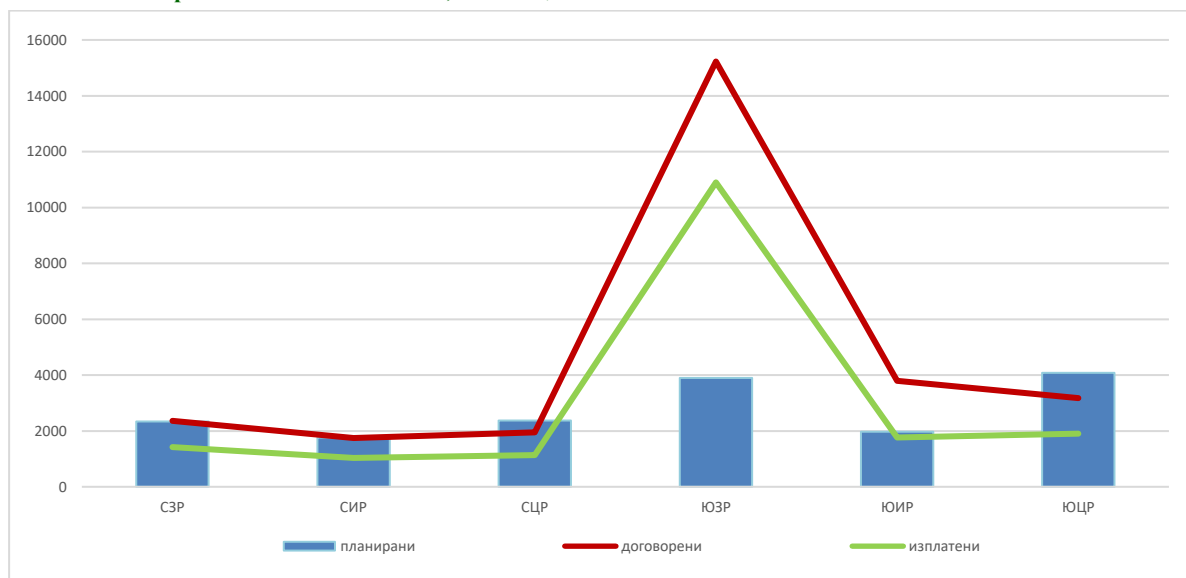
Напредъкът по постигането на напредъка на "Количество продадена електроенергия от ВЕИ, GWh" по *Приоритет 1.3* на *Специфична цел 1* не е оценен на ниво от район 2, тъй като са налични данни само на национално ниво.

⁴⁶ чл. 5, 6 и 7 от ЗРР

3.2. Финансови индикатори

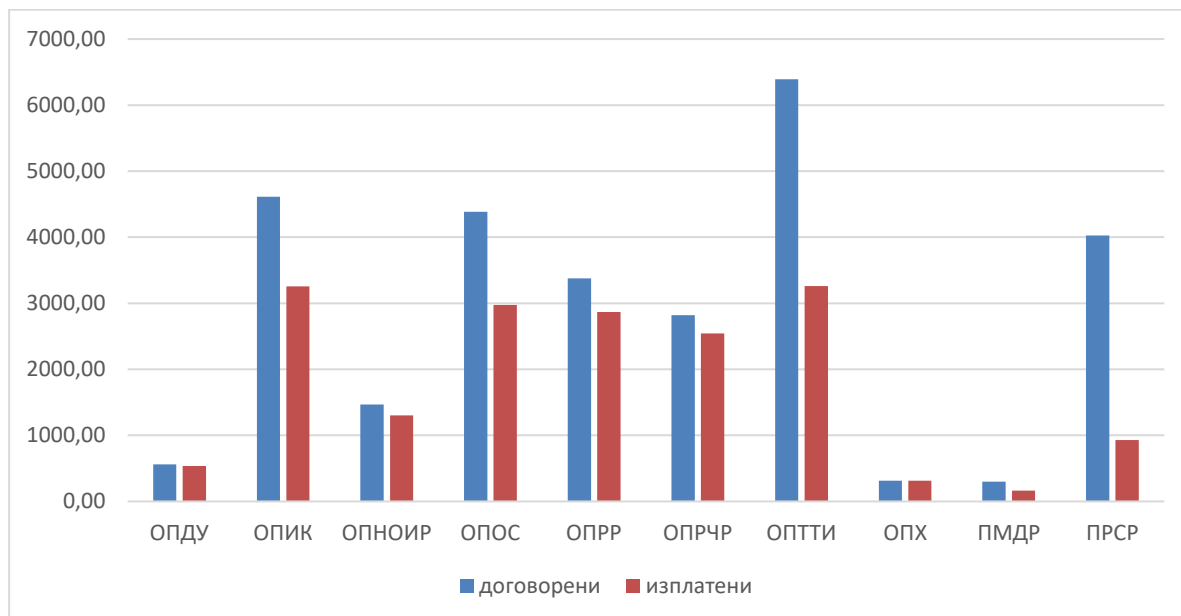
Оценено е съответствието на договорените средства по програмите, финансирани от фондовете на ЕС с планираните необходими финансови ресурси за изпълнението на НСРР.

графика 2. Договорени и изплатените средства (ОП и ПРСР) общо и по райони от ниво2 и сравнение с предвижданията на НСРР, млн. лв., май 2024 г.

Източник: ИСУН2020

графика 3. Концентрация на ресурси на национално ниво по източници на финансиране, млн. лв., май 2024 г.

Източник: ИСУН2020

Към средата на май 2024 г. договорените средства по програми, финансирани от фондовете на ЕС надхвърлят с над 72% от планираните индикативни финансови ресурси

за осъществяване на целите на НСРР 2012-2020 г. Предвид изследваните източници на финансиране и невъзможността за консистентно отчитане на използвания национален и местен финансов ресурс, следва да се отчете и значителния принос на средства от републиканския и местните бюджети към постигането на напредъка по приоритетите и целите на НСРР. Усвоени са над 64% от договорените от фондовете на ЕС средства. Това предпоставя възможността за постигане на допълнителен принос от реализация на изпълнявани проекти за постигане на поставените цели.

Обемът на договорени средства съответства в голяма степен на планираните в НСРР за СЗР и СИР. Договорените средства за ЮЦР са 78% от планираните, а за СЦР – 82% от планираните. Почти два пъти повече от планираните средства (92% повече) са договорени за ЮИР, а договорените за ЮЗР средства са близо 4 пъти над планираните.

Делът на договорените средства по райони от ниво 2 е разпределен по следния начин: ЮЗР – 53.9%, ЮИР – 13.4%, ЮЦР – 11.2%, СЗР – 8.3%, СЦР – 6.9%, СИР – 6.2%. Разпределението на дела на средствата, които са изплатени (от общата сума на договорените средства) е съответно: ЮЗР – 71.6%, СЗР – 60.2%, ЮЦР – 59.9%, СИР – 59.2%, СЦР – 58.4%, ЮИР – 46.5%. Високият дял на ЮЗР в договорените и изплатени средства се дължи на отчитането на националните проекти, които нямат териториално разпределение – основно големи инфраструктурни проекти, както и проектите, насочени към развитие на електронното управление и подкрепа на съдебната система и др.

Основен дял във финансирането на мерките за изпълнение на НСРР към момента на последващата оценка (изплатени) имат ОПТТИ (18.0%), ОПИК (17.9%), ОПОС (16.4%), ОПРР (15.8%), ОПРЧР (14%).

4. Степен на постигане на целите на НСРР

Напредъкът по изпълнение на отделните приоритети на НСРР е оценен въз основа на постигане целите на съответните основни индикатори. Степента на постигане на стратегическите цели е оценена въз основа на напредъка по техните приоритети. В допълнение е оценен и приноса на изпълнението на плана към постигане на показателите по Европа 2020.

4.1. Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда

Изпълнението на *Стратегическа цел 1* е фокусирана в генериране на допълнителна енергия и развитие чрез активизиране на собствените ресурси и съхраняване на собствената регионална специфика. Планирано е прилагане на мерки за повишаване конкурентоспособността и постигане на ускорен растеж на икономиката на страната чрез оползотворяване на природните ресурси и културното наследство, както и традиционните икономически дейности. Предлага се подкрепа за МСП, които дават основния принос за развитието на регионалните икономики, чрез подобряване на достъпа до производствените зони инфраструктурата им, както и за развитие на нови бизнес модели и иновации. *Стратегическа цел 1* се реализира чрез мерки по:

- **Приоритет 1.1:** Активизиране на специфичния потенциал на регионалните и местните икономики чрез подкрепа за повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес;
- **Приоритет 1.2:** Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творчески индустрии в районите;
- **Приоритет 1.3:** Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда.

Прегледът на мерките, реализирани по приоритетите на *Стратегическа цел 1* показва, че е налице значително постигане на целите на приоритетите.

таблица 8. Степен на изпълнение на Стратегическа цел 1 и приоритетите ѝ, въз основа на постигнатото изменение на специфичните индикатори

	Средно за приоритет	Средно за приоритет – скала	Средно за цел
Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда			4 ↗
<i>Приоритет 1.1.</i> Активизиране на специфичния потенциал на регионалните и местните икономики чрез подкрепа за повишаване на конкурентоспособността на малкия и средния бизнес	3.7	4 ↗	
<i>Приоритет 1.2.</i> Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творчески индустрии в районите	5		
<i>Приоритет 1.3.</i> Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда	3	3 →	-

Постигнат е напредък, значително над планирания по реализацията на два от приоритетите, чрез който се реализира *Стратегическа цел 1*, чрез което е постигнат и значителен напредък по нея. Основен принос за това има напредъка по *Приоритети 1.2* и *1.3*, съответно чрез развитие на устойчиви форми на туризъм и културни и творчески индустрии в районите и развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда. Ограничен принос за напредъка имат приходите от дейността на МСП, които нарастват в абсолютна степен във всички райони от ниво 2, както и ограниченото нарастване на преките чуждестранни инвестиции.

Повишаване на конкурентоспособността на икономика след 2020 г. е значително. Необходимо е усилията през следващите периоди да продължат фокуса си върху продължаваща подкрепа за инфраструктурата за икономическите субекти, както и стимулиране на партньорства между научните институции, публичния и частния сектор в регионите и на национално и транснационално ниво.

4.2. Стратегическа цел 2: Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие на човешкия капитал

Стратегическа цел 2 предвижда развитие на човешкия капитал и пазара на труда.

Стратегическа цел 2 се реализира чрез мерки по:

- **Приоритет 2.1.** Подобряване на качеството и осигуряване на достъп до образователни, здравни, социални и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура в районите;
- **Приоритет 2.2.** Подкрепа на трудовата географска мобилност в районите;
- **Приоритет 2.3.** Развитие на капацитета на националните, регионалните и местните власти за стратегическо планиране и подобряване на управлението на регионалното развитие.

Прегледът на мерките, реализирани по приоритетите на Стратегическа цел 2 показва, че е налице напредък по изпълнението на мерките и по двата приоритета.

таблица 9. Степен на изпълнение на Стратегическа цел 2 и приоритетите ѝ, въз основа на постигнатото изменение на специфичните индикатори

	Средно за приоритет	Средно за приоритет – скала	Средно за цел
Стратегическа цел 2: Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие на човешкия капитал			3 →
<i>Приоритет 2.1.</i> Подобряване на качеството и осигуряване на достъп до образователни, здравни, социални и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура в районите	3.7	4 ↗	
<i>Приоритет 2.2.</i> Подкрепа на трудовата географска мобилност в районите	3	3 →	
<i>Приоритет 2.3.</i> Развитие на капацитета на националните, регионалните и местните власти за стратегическо планиране и подобряване на управлението на регионалното развитие	1	1 ↗	

По Приоритет 2.1 е постигната планираната цел чрез реализираните проекти за изграждане и реконструиране на сгради и обекти на културата и обекти и инфраструктура за професионален спорт и спорт в свободното време. Въпреки, че не са включени като основни индикатори за наблюдение на приоритета, следва да се отбележи и напредъка по изграждане и рехабилитация на социални и здравни обекти

в страната, финансирани чрез ОПРР 2014-2020. Поради спецификата на предвидения индикатор за проследяване, изпълнението на зелите по *Приоритет 2.2* е оценен въз основа на актуални данни от националното преброяване на населението през 2021 г. като заложените цели са изпълнени. По *Приоритет 2.3* е постигнат ограничен напредък при провеждане на обучения и информационни кампании за развитие на капацитета на националните, регионалните и местните власти за стратегическо планиране и подобряване управлението на регионалното развитие.

Постигнат е напредък в съответствие с планираното по *Стратегическа цел 2*.

4.3. Стратегическа цел 3: Териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество

Реализирането на *Стратегическа цел 3* е свързано с развитие на градските центрове и базисната техническа инфраструктура. *Стратегическа цел 3* се реализира чрез мерки по:

- **Приоритет 3.1.** Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране на потенциала на периферните гранични територии;
- **Приоритет 3.2.** Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество, вкл. за постигане на стратегическите приоритети на макрорегионално ниво;

Прегледът на мерките, реализирани по приоритетите на *Стратегическа цел 3* показва, че е налице напредък по изпълнението на мерките и по двата приоритета.

таблица 10. Степен на изпълнение на Стратегическа цел 3 и приоритетите ѝ, въз основа на постигнатото изменение на специфичните индикатори

	Средно за приоритет	Средно за приоритет – скала	Средно за цел
Стратегическа цел 3: Териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество			4 ↗
<i>Приоритет 3.1.</i> Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране на потенциала на периферните гранични територии	5		
<i>Приоритет 3.2.</i> Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество, вкл. за постигане на стратегическите приоритети на макрорегионално ниво	2		

Изпълнението на мерките по отделните приоритети на *Стратегическа цел 3* е разнопосочно. Целите на Приоритет 3.1 са постигнати над планираното чрез реализация на проекти/инициативи за трансгранично сътрудничество както и планови документи за управление и развитие на граничните територии. Целите на Приоритет 3.2 са постигнати в ограничена степен.

Това обуславя постигането целите на *Стратегическа цел 3* над планираното.

4.4. Стратегическа цел 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места

Реализирането на *Стратегическа цел 4* е свързано с осъществяването на мерки за подобряване качеството на околната среда и ликвидиране или намаляване на различните видове замърсявания, ограничаване на природните рискове, в два приоритета:

- **Приоритет 4.1.** Интегрирано устойчиво градско развитие и укрепване на полицентричната мрежа от градове;
- **Приоритет 4.2.** Подобряване на свързаността на районите в национален и международен план и свързаността, вкл. с големите градски центрове в съседните страни.

Прегледът на мерките, реализирани по приоритетите на *Стратегическа цел 4* показва, че напредъкът по отделните приоритети е значителен.

таблица 11. Степен на изпълнение на Стратегическа цел 4 и приоритетите ѝ, въз основа на постигнатото изменение на специфичните индикатори

	Средно за приоритет	Средно за приоритет – скала	Средно за цел
Стратегическа цел 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места			3 →
<i>Приоритет 4.1.</i> Интегрирано устойчиво градско развитие и укрепване на полицентричната мрежа от градове	4	4 ↗	
<i>Приоритет 4.2.</i> Подобряване на свързаността на районите в национален и международен план и свързаността, вкл. с големите градски центрове в съседните страни	3	3 →	

Изпълнението на мерките по *Приоритет 4.1* на *Стратегическа цел 4* е над планираното. Наблюдава изразен напредък в изпълнението на мерки, свързани с повишаване дела на населението, живеещо на територия с реализирани планове за интегрирано градско развитие. Значителна част от реализацията на мерките по ОПРР 2014-2020 г. са насочени към рехабилитация на публични пространства, вкл. и градски зелени площи. Напредъкът по изпълнението на *Приоритет 4.2* се формира от напредъка, изграждането на нови пътища (АМ и РПМ I клас) и нарасналия дял на домакинствата с достъп до интернет.

Стратегическа цел 4 е постигната в рамките на програмния период до 2020 г.

5. Оценка на общото въздействие от изпълнението на НСРР 2012-2022 г. към края на периода на действие въз основа на сравнителен анализ на общата социално-икономическа ситуация

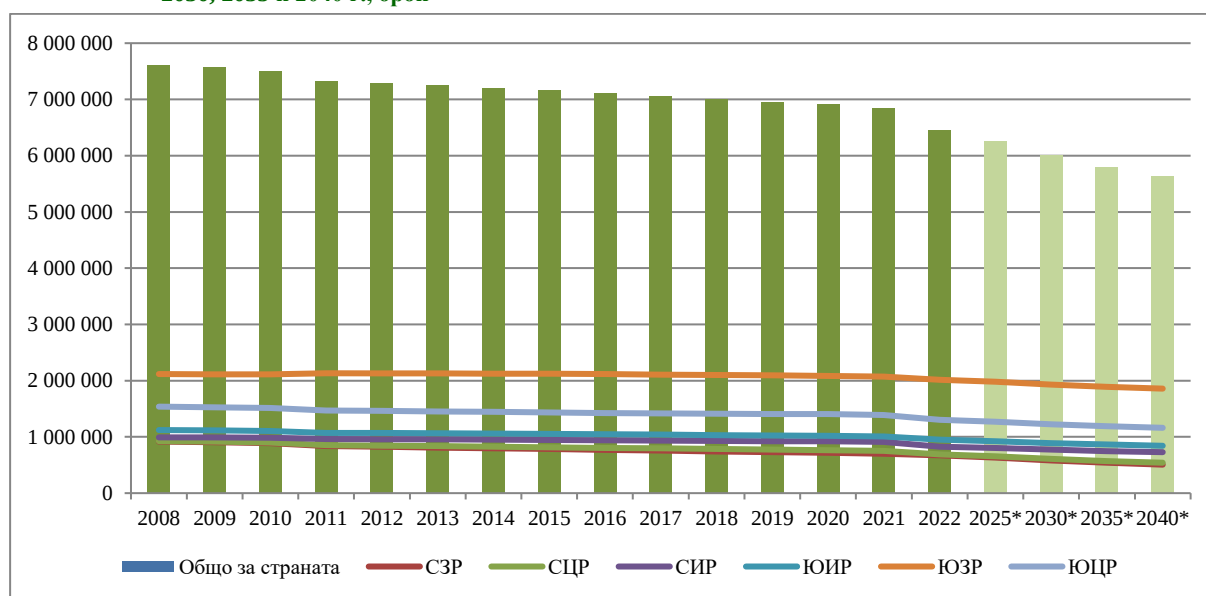
5.1. Сравнителен анализ на общата социално-икономическа ситуация в България в периода 2012-2022 и оценка на общото въздействие от изпълнението на НСРР 2012-2022

5.1.1. Общи характеристики на социално-икономическото развитие

Измененията в демографския профил на страната показват устойчива тенденция на намаляване на населението – в периода 2008-2022 г. намалението е с 15.23%. Към края на 2022 г. населението на България е **6 838 937 души**. В периода са извършени две национални проброявания на населението – през 2011 и 2021 г., като намалението на населението между двете преброявания е само със 6,66%. Прави впечатление *бързото намаление на населението в относително по-кратките периоди* 2008-2011 – с 3,72% и 2021-2022 с 5,72%. Намалението на населението на страната в периода на действие на НСРР е с **12%**, като **особено изразен е спадът през последната година** и около 40% от него се дължи на областите в СЦР и СИР.

Населението на всички райони от ниво 2 намалява, като за периода 2011 – 2022 най-значително е намалението за в трите региона на Северна България - СЗР – 19,7%, СЦР – 19.6% и СИР – 14,4%. Намалението на населението в ЮЗР за периода е 5.4%, следван от ЮИР и ЮЦР съответно с 11,56 и 11.6%. Тази картина се различава значително от състоянието, представено в Междинната оценка за изпълнението на НСРР, когато намалението на населението за десетгодишния период 2008-2017 е било съответно за СИР – 5.8%, ЮИР - 7.3% и ЮЦР - 7.8%. Налице е ускоряваща се тенденция на намаление на населението във всички региони на страната.

графика 4. Население в България и по райони от ниво 2 за периода 2008-2022 г. и прогнозни данни за 2025, 2030, 2035 и 2040 г., брой

Източник: НСИ

Четири от областите в СЗР – Видин, Враца, Ловеч и Монтана, три от областите в СЦР – Габрово, Разград и Силистра, три области в СИР – Добрич, Търговище и Шумен, две области в ЮЦР – Кърджали и Смолян, една област в ЮИР – Ямбол, както и две от областите в ЮЗР – Кюстендил и Перник, не отговарят на изискванията на Регламент (ЕО) № 1059/2003 г. на Европейския парламент и на Съвета от 26 май 2003 година за установяване на обща класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS), според който населението в административните единици от ниво 3, следва да бъде най-малко 150 000 души.

Към момента СЗР и СЦР не отговарят, а към 2030 г. и СИР няма да отговаря на изискванията на *Регламент (ЕО) № 1059/2003 г. на Европейския парламент и на Съвета от 26 май 2003 година за установяване на обща класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS)* за административните единици от **ниво 2**.

Съгласно прогнозите на НСИ към 2030 г. и Район „Северна и Югоизточна България”, включващ Северозападния район, Северния централен район, Североизточния район и Югоизточния район няма да отговаря на изискванията на *Регламент (ЕО) № 1059/2003 г. на Европейския парламент и на Съвета от 26 май 2003 година за установяване на обща класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS)* за административните единици от **ниво 1**.

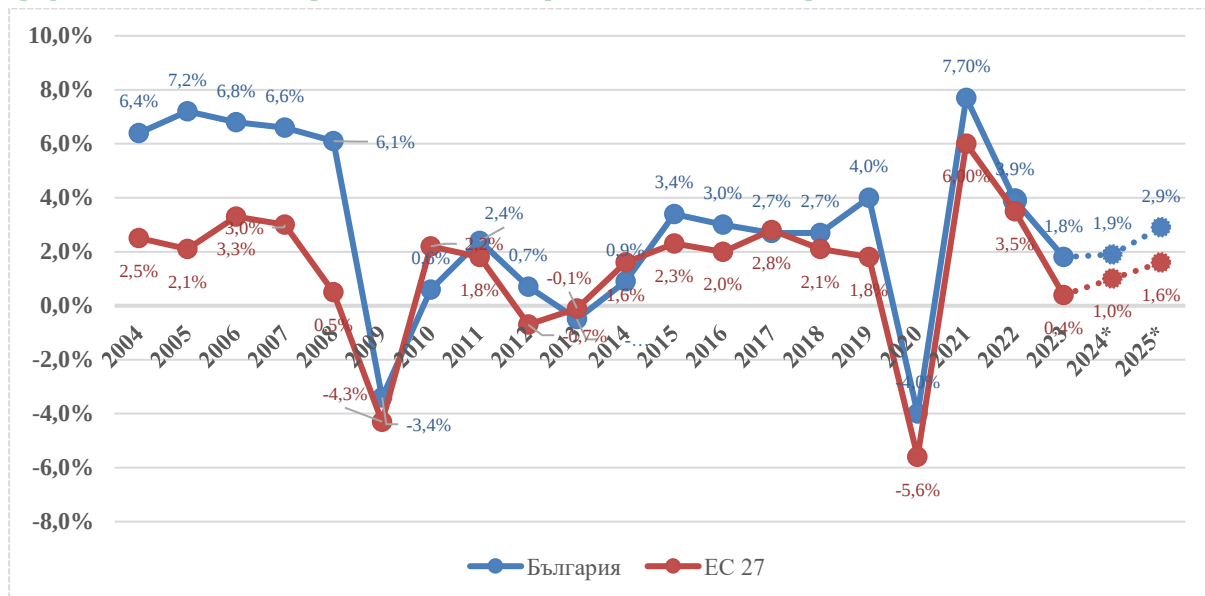
Прогнозите на НСИ⁴⁷ потвърждават устойчивостта на тенденцията – през 2030 г. се очаква населението на България да намалее до **6 007 657 души**, а през 2040 г. до **5 637 361 души**.

Социалното и икономическото развитие на България през периода 2012-2022 г. се характеризира с положителна промяна на ключовите макроикономически индикатори. Това се дължи основно на общата динамика на развитието на страната след 2012 г., изразяваща се в нарастване на БВП с темпове по-бързи от средните за ЕС, които, макар и частично, възстановяват в известна степен растежа от преди 2009 г. Данните потвърждават очакваните прогнози за по-бърз растеж на БВП на страната от средния за ЕС 27.

Здравната криза с Covid-19, разразила се в световен мащаб през 2020 г. прекъсна този период на растеж както на национално, така и на световно ниво. Данните обаче показват, че икономиките на страната и на ЕС се възстановяват и въпреки сравнително ниските показатели за 2023 г. в следващите години се очаква растеж на показателя, като темпът на нарастване на БВП на страната ще остане по-висок от средния за ЕС 27.

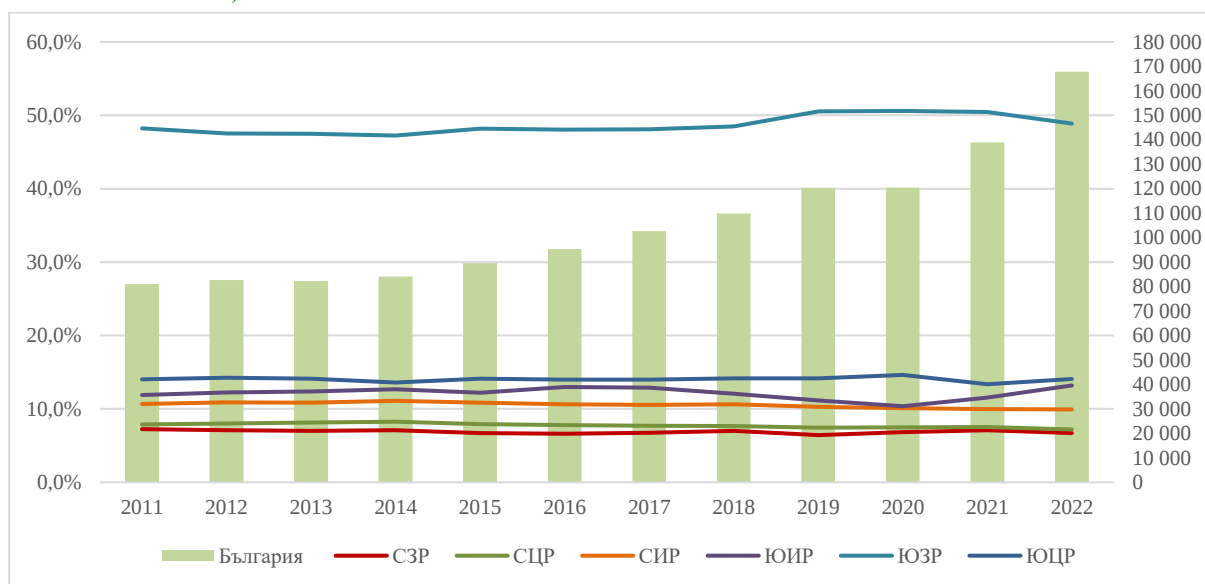
⁴⁷ НСИ, прогноза I вариант (при хипотеза за конвергентност)

графика 5. Динамика на растежа на БВП за периода 2005-202023 г. и прогнозни данни за 2024-2024 г. (ЕС27)

Източници: НСИ, ЕВРОСТАТ, ЕК Генерална дирекция "Икономически и финансови въпроси"

графика 6. Ръст на БВП за периода 2007-2022 г. на национално ниво, (млн. лв.) и принос на районите от ниво 2, %

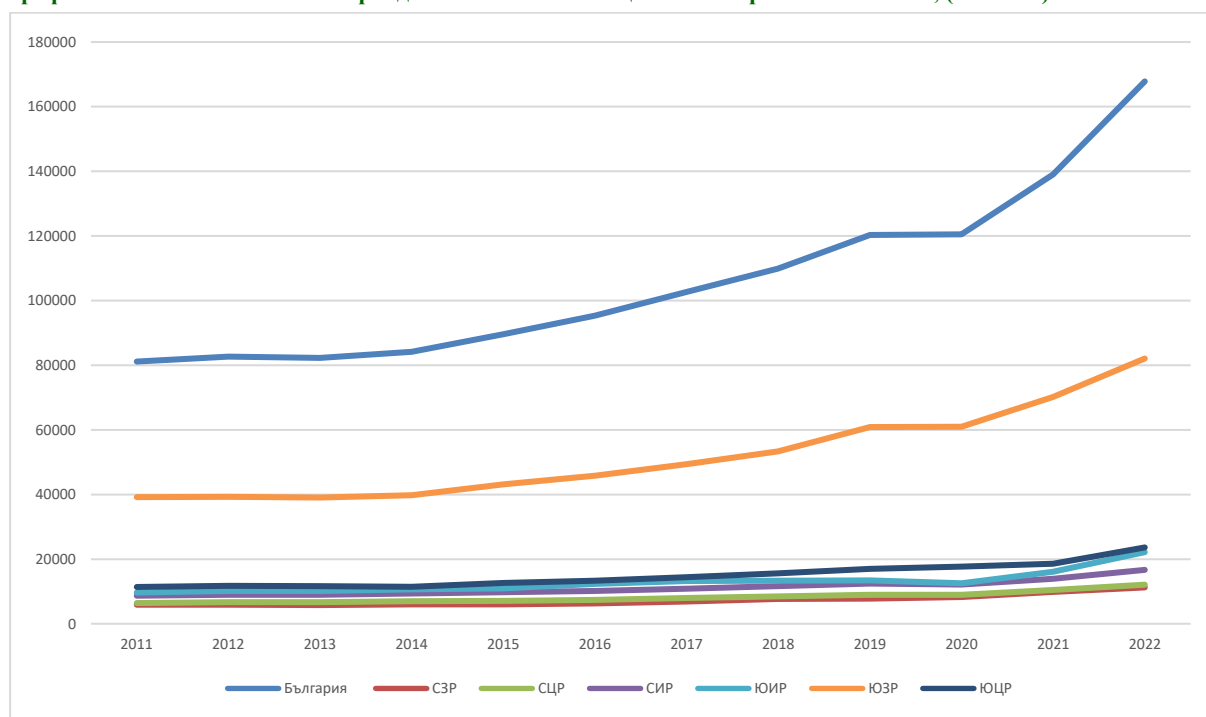
Източник: НСИ, ЕВРОСТАТ

Ръстът на БВП на национално ниво е сравнително равномерен със слаб растеж в периода 2014-2019 г. След здравните и икономически ограничения през 2020 г. нарастването на показателя е значително за годините 2021 и 2022.

СЗР устойчиво изостава, като приносът му в националното ниво спада до 6,7% през 2022 г. при максимална стойност от 7,2% през 2011 и минимална от 6,4% през 2019 г. **Сходна тенденция се наблюдава за СЦР и СИР.** В СЦР стойностите се движат между 8 и 8,3% в периода 2012-2014 г., след което устойчиво намаляват до 7,2% през 2022 г. В

СИР приносът остава сравнително постоянен, с по-малки флуктуации – максимален 11,1% през 2014 г. и минимален от 9,9% през 2022 г. **Като негативна може да се разглежда тенденцията в ЮИР**, където приносът в националния БВП е сравнително устойчив в периода 2011-2017 г., след което намалява. Изключение прави 2022 г., за която стойността е 13,2% - най-високата за разглеждания период. Следва да се отчита, че основна причина за този рязък скок (от 11,6% през 2021 г.) може да се търси в рязкото поскъпване на електроенергията и суровините за нейното производство – икономически дейности с висок дял в икономиката на ЮИР. Останалите два района **ЮЗР и ЮЦР са с устойчива тенденция за принос в БВП на страната през целия период**. На практика, **ЮЗР формира около половината от БВП на национално ниво**.

графика 7. Ръст на БВП за периода 2011-2022 г. на национално и регионално ниво, (млн. лв.)

Източник: НСИ, ЕВРОСТАТ

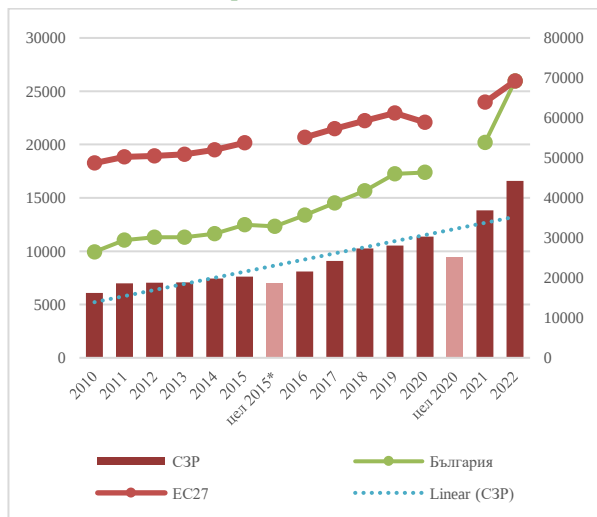
В периода 2011-2020 г. **БВП на човек от населението в страната нараства с над 57%**, като **най-значимо е нарастването отново в СЗР и ЮЦР – съответно с 62,9 и 62,8%**, следвани от **ЮЗР и СЦР – с 59 и 57%**, СИР – 46,2% и ЮИР – 36%. Сравнението с данните от междинната оценка (за 2015/2016 г.) показват значителен ръст и разместване на тенденциите между регионите. ЮИР запазва относителния си темп на растеж, докато за останалите региони растежът за 2020 спрямо 2011 г. е значителен. За периода 2011-2020 г. БВП на човек от населението в ЮЦР нараства с 2.4% спрямо средното за страната,

в СЗР нарастването е с 2,2%, а в ЮЗР – с 1.7% спрямо средното за страната. В СЦР тенденцията е минимално негативна със спад от 0,2 процентни пункта, докато намалението в ЮИР и СИР е значително – съответно с 11 и 5,8% спрямо средното за страната.

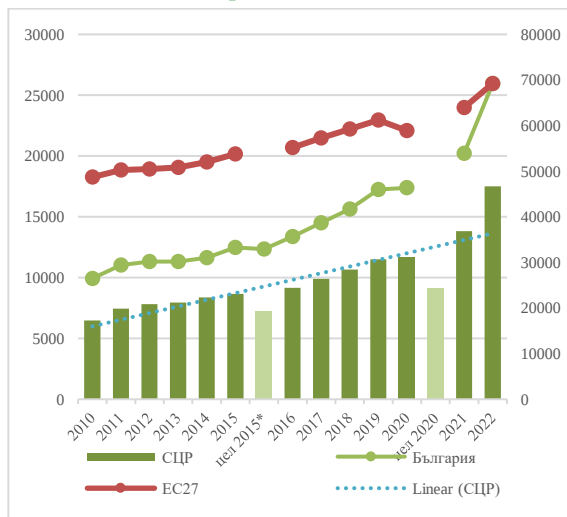
През 2020 стойностите на индикатора *БВП на човек от населението* в пет от шестте райони от ниво 2 надхвърлят определените целевите стойности за 2020 г., заложи в Регионалните планове за развитие. Изключение прави ЮИР, като постигнатата стойност е с 10% по-ниска от заложената. Изводите от междинните и последващите оценки на РПР 2014-2020 показват, че в голяма степен този напредък по отношение на постигане на целевите стойности се дължи на твърде подценено планиране при тяхното определяне.

Данните за периода 2011-2020 г. показват, че растежът на БВП на глава от населението на регионите спрямо средното за страната също е с променени тенденции – най-значителен ръст е регистриран в ЮИР – 8,4% (с голяма степен на вероятност дължащ се на рекордно високите цени на електроенергията през 2022 г.). СЗР също регистрира макар и минимален растеж спрямо средното за страната – с 0,7% за 10 годишният период. Няма изменение в ЮЦР и СЦР, докато ЮЗР и СИР отбелязват намаление на БВП на глава от населението спрямо средното за страната – съответно с 9,5 и 3,8%.

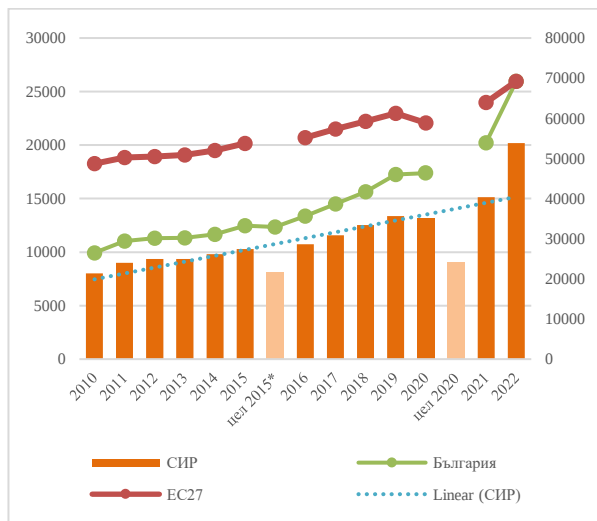
графика 8. БВП на глава от населението за СЗР, България и ЕС 27, 2010-2022 г., лв.

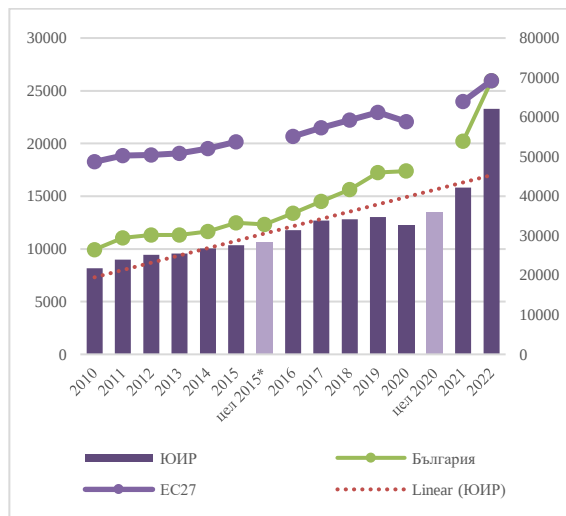
графика 9. БВП на глава от населението за СЦР, България и ЕС 27, 2010-2022 г., лв.

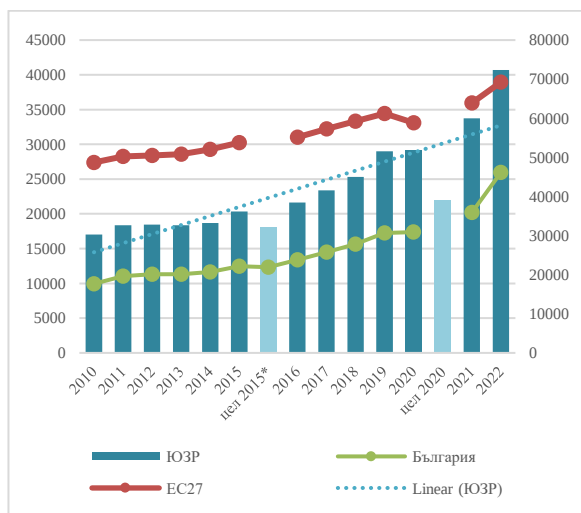
графика 10. БВП на глава от населението за СИР, България и ЕС 27, 2010-2022 г., лв.

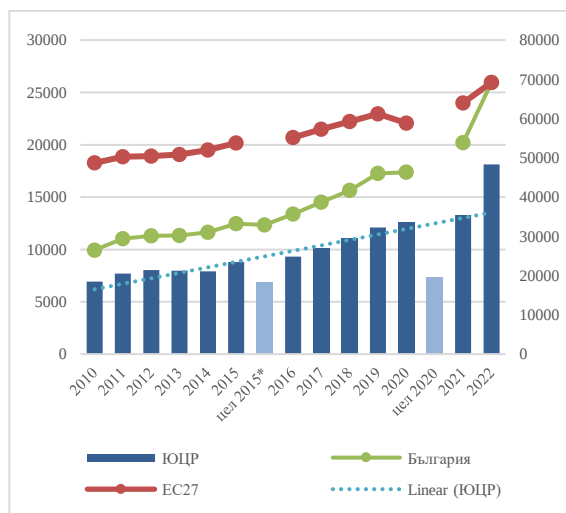
графика 11. БВП на глава от населението за ЮИР, България и ЕС 27, 2010-2022 г., лв.

графика 12. БВП на глава от населението за ЮЗР, България и ЕС 27, 2010-2022 г., лв.

графика 13. БВП на глава от населението за ЮЦР, България и ЕС 27, 2010-2022 г., лв.

Източници: НСИ, Евростат

Коефициентът на икономическа активност на национално ниво достига до 55,5 пункта през 2020 г., като стойността е повлияна от пандемията от Covid-19. За 2019 г. достигнатата стойност е 56,6 или с 1,1 процентни пункта по-висока. Въпреки по-високите стойности на показателя на регионално ниво за 2019 г., те също не достигат заложените за 2020 г. целеви стойности. Изключение прави единствено СЦР, в който коефициентът на икономическа активност през 2019 г. е 55,1, а през 2020 г. – 54,4 п. при целева стойност за 2020 г. от 54 п. Целевите стойности от 2020 г. остават непостигнати и през следващите три години – 2021-2023, като за 2023 г. най-голяма е разликата в ЮЗР и ЮЦР, а най-ниска в СИР. През 2023 г. коефициентът на икономическа активност остава

по-нисък от средното за страна в четири от регионите, като е по-висок само в ЮЗР и СИР. След чувствително нарастване през 2017 г. коефициентът на икономическа активност (15+) във всички региони остава на приблизително едно и също ниво за периода до 2023 г.

Коефициентът на безработица намалява съществено след 2014 г. и през 2019 г. достига 4.2% на национално ниво. Под средното за страната са стойностите за ЮЗР, ЮЦР и ЮИР (2.3, 3 и 4%). Над два пъти и половина двойно по-висока от средната за страната е стойността за СЗР за 2019 г. През 2020 г. стойностите нарастват в резултат от кризата с Covid-19, но в петте от регионите стойностите на цели 2020 са постигнати въпреки това. Изключение прави **СЗР, в който през целия период след 2011 г. коефициентът на безработица остава по-висок от цел 2020 г.** Проследяването на данните обаче показва, че след 2022 г. и в СЗР безработицата продължава да намалява и постига целта за 2020 г. с над 25%.

Общият доход на лице от домакинство нараства съществено в периода 2010-2017 г., като стойността за 2017 г. от 5 861 лв. Стойностите за 2017 г. за всички райони от ниво 2 надхвърлят междинните целеви стойности и целеви стойности 2020. Изключение по отношение на целева стойност 2020 прави единствено СЗР, но дори и за него постигната стойност от 5104 лева значително се доближава до цел 2020 (5 300 лв.). Тази тенденция се запазва и в следващите години, като през 2020 г. всички региони надхвърлят цели 2020, вкл. и СЗР. Нарастването на общия доход на домакинство за периода 2011-2020 г. на национално ниво е с 85 п.п., като най-значимо е то в СИР и СЦР – 95,2 и 93,4 п.п., следвани от ЮЗР и СЗР с 84 и 79,7 п.п. В периода 2021-2023 г. нарастването на показателя във всички региони продължава със значително ускорени темпове, като в ЮЗР достига стойности от близо 13 000 лева, а в СИР и СЗР над 10 000 лева. Средната стойност за страната през 2023 г. е 10 846 лева.

таблица 12. Степен на постигане на целите на ключовите индикатори по райони от ниво 2 (цели 2020 по РПР)

Ключови индикатори		Степен на постигане на заложеното изменение					
		СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР
		2020/РПР	2020/РПР	2020/РПР	2020/РПР	2020/РПР	2020/РПР
БВП на човек от населението, лв.	към 2020	5 ↑	5 ↑	5 ↑	2 ↑	5 ↑	5 ↑
	към 2022	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑
Дял на БВП на човек от населението от средната стойност на ЕС 28, %	към 2020	3 →	2 ↑	2 ↑	0 →	4 ↗	4 ↗
	към 2022	5 ↑	5 ↑	5 ↑	2 ↑	5 ↑	5 ↑
Коефициент на безработица на населението на 15 и повече навършени години, %	към 2020	0 →	5 ↑	5 ↑	3 →	5 ↑	5 ↑
	към 2022	5 ↑	5 ↑	5 ↑	4 ↗	5 ↑	5 ↑
Коефициент на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години, %	към 2020	2 ↑	3 →	2 ↑	2 ↑	2 ↑	2 ↑
	към 2022	2 ↑	2 ↑	2 ↑	2 ↑	2 ↑	1 ↗
Общ доход на лице от домакинство, лв.	към 2020	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑
	към 2022	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑

Легенда:

Степен на постигане на заложеното изменение.

5 ↑

4 ↗

3 →

2 ↑

1 ↗

0 →

Принос към постигане на целите на ключовите индикатори

Постигнат планиран принос, значително над планирания

Постигнат принос над планирания

Задоволителен принос

Ограничен принос

Ограничен принос

Без принос

Оценката на **междурегионалните различия** е изготвена въз основа на анализ на индикатори на ниво район (ниво 2). Ключовите индикатори позволяват да бъде анализирано развитието на районите от ниво 2 в контекста на общото развитие на страната. Данните за всички индикатори са с надеждно качество, тъй като са базирани на официални статистически данни от НСИ, съответно от ЕВРОСТАТ. Отбелязани са тенденции на развитие и в някои от областите (ниво 3) в отделните райони:

- БВП на човек от населението, лв.;
- Коефициент на заетост (15-64 навършени години);
- Коефициент на безработица (15-64 навършени години);
- Средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение.

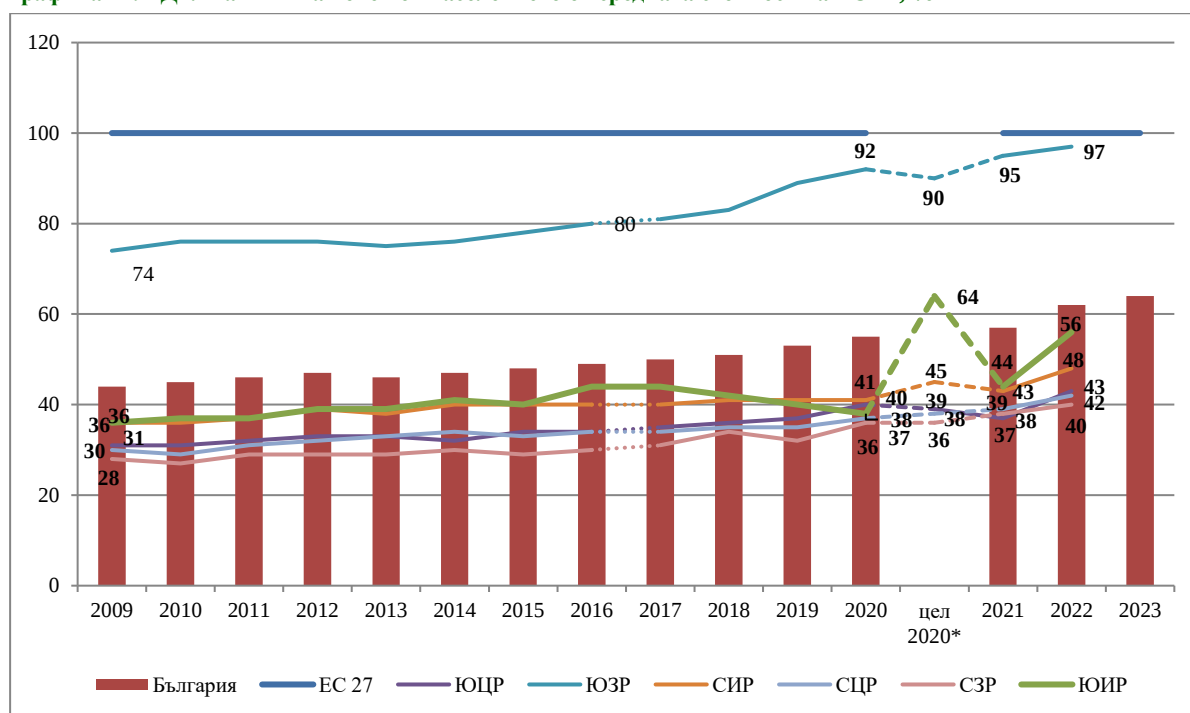
Потвърждават се предвижданията на междинната оценка на НСРР за периода 2007-2013 г. за възстановяване на относително ниските нива на растеж след средата на 2011 г. Въпреки, че в НСРР 2012-2022 за **ключовите показатели не са определени целеви стойности 2020 на национално ниво**, данните потвърждават предвижданията на междинната оценка на НСРР 2012-2022, за постигане на над 50% дял на БВП на човек от населението от средната стойност на ЕС през 2020 г. Постигнатата стойност на **национално ниво е 55% от средната стойност на ЕС 27 през 2020 г.**

Към 2020 г. пет от шестте района от ниво 2 – СЗР, СЦР, ЮИР, ЮЦР и СИР, продължават да са сред десетте района в ЕС с най-ниски стойности на БВП на човек от населението спрямо средната стойност на ЕС, като сред тях само СИР достига 41 пункта. От петте района два достигат заложените целеви стойности за 2020 г. – СЗР и ЮЦР. СЦР изостава с 1 пункт от заложената целева стойност, СИР с 4 пункта, а ЮИР с 26 пункта от заложената целева стойност за 2020 г. **ЮЗР надхвърля целевата стойност 2020 (90) 2 пункта и достига до 92 % от средната стойност на БВП на човек от населението на ЕС 27.** Следва да се отчете, че стойностите за 2020 г. са постигнати в условия на световна здравна и икономическа криза поради пандемията от Covid-19.

Данните показват **съществена положителна промяна на индикатора за 2022 г. на всички нива. Пет от шестте региона през 2022 г. надхвърлят целевите стойности**

за 2020 г. Изключение прави ЮИР, чиято цел 2020 е окачествена като твърде амбициозна. На национално ниво е постигната стойност на БВП на глава от населението 62 пункта от средното за ЕС 27 (и 64 за 2023 г.). На регионално ниво за периода 2020-2022 г. най-голямо е нарастването в ЮИР (поради свръх цени в енергийния сектор) с 18 пункта, следван от СИР – 7 пункта, ЮЗР и СЦР с 5 пункта, СЗР с 4 пункта и ЮЦР с 3 пункта. Тенденцията показва **значително ускорение на нарастването на показателя в сравнение с периода 2010-2016 г.** когато промяната в нивата на индикатора за ЮЦР и СЗР е съответно с 2 и 1 пункта.

графика 14. Дял на БВП на човек от населението от средната стойност на ЕС 27, %

Източник: НСИ, ЕВРОСТАТ

Коефициентът на заетост нараства значително през 2017 спрямо 2016 г., като на национално ниво нараства с 3.5 пункта и достига до 66.9. Периодът на значим растеж на национално ниво продължава до 2019 г., достигайки до 75,6 пункта, когато е прекъснат от кризата с Covid-19 и през 2020 г. достига до 73,8 пункта. В последващия три годишен период отново се наблюдава нарастване с постигнат максимум от 75,9 пункта през 2022 г. и стойност от 74,6 пункта през 2023 г.

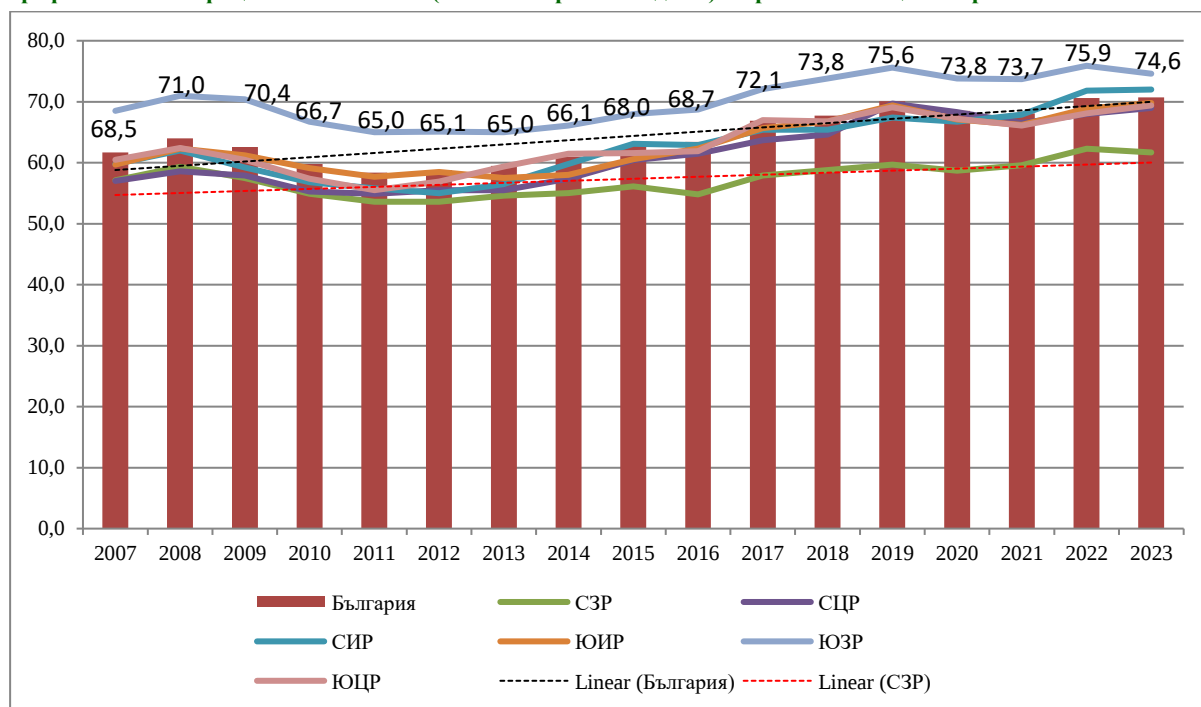
В периода 2008-2023 г. се наблюдава сближаване със средното ниво на заетост за страната в СЦР и СИР. Тенденциите в ЮЦР и ЮИР следват тази на национално ниво. Темповете на растеж на коефициентът на заетост в СЗР изостават и ножицата между

средното за страната и региона се увеличава от 4,9 на 9 пункта за периода 2010-2023 г., като разликата през 2020 г. е 9,8 пункта.

През 2020 г. почти **всички области успяват да постигнат заетост по-висока от стойностите през 2008**, с изключение на Монтана, Ловеч и Враца в СЗР, Габрово и Силистра в СЦР и Ямбол в ЮИР. За периода 2008-2020 **няколко от областите** в различните райони регистрират **значително нарастване на заетостта** над 10 пункта – Велико Търново, Разград и Русе в СЦР, Шумен в СИР, София в ЮЗР.

За сравнение, **показателите за периода 2008-2023 нарастват съществено на национално и регионално ниво**, като намаление в коефициента на заетост (15-64 навършени години) се наблюдава само в три от областите в СЗР – Ловеч, Монтана и Враца. Тенденцията за **намаляване на заетостта в Монтана и Враца** е ограничена в сравнение с 2020 г., но **в Ловеч се задълбочава. Значително нарастване (10 и над 10 пункта) през 2023 спрямо 2020 г.** се наблюдава в областите Русе в СЦР, където Габрово и Силистра също преодоляват негативната тенденция, Варна, Търговище и Шумен в СИР, Кърджали в ЮЦР. **Съществена положителна промяна** за този период се наблюдава във Видин и Плевен в СЗР, Бургас и Ямбол в ЮИР, Кюстендил в ЮЗР, Смолян в ЮЦР. **Значимите положителни тенденции в периода 2020-2023 г. се наблюдават в 13 от 28 области.**

графика 15. Коефициенти на заетост (15-64 навършени години) по райони и общо за страната

Източник: НСИ

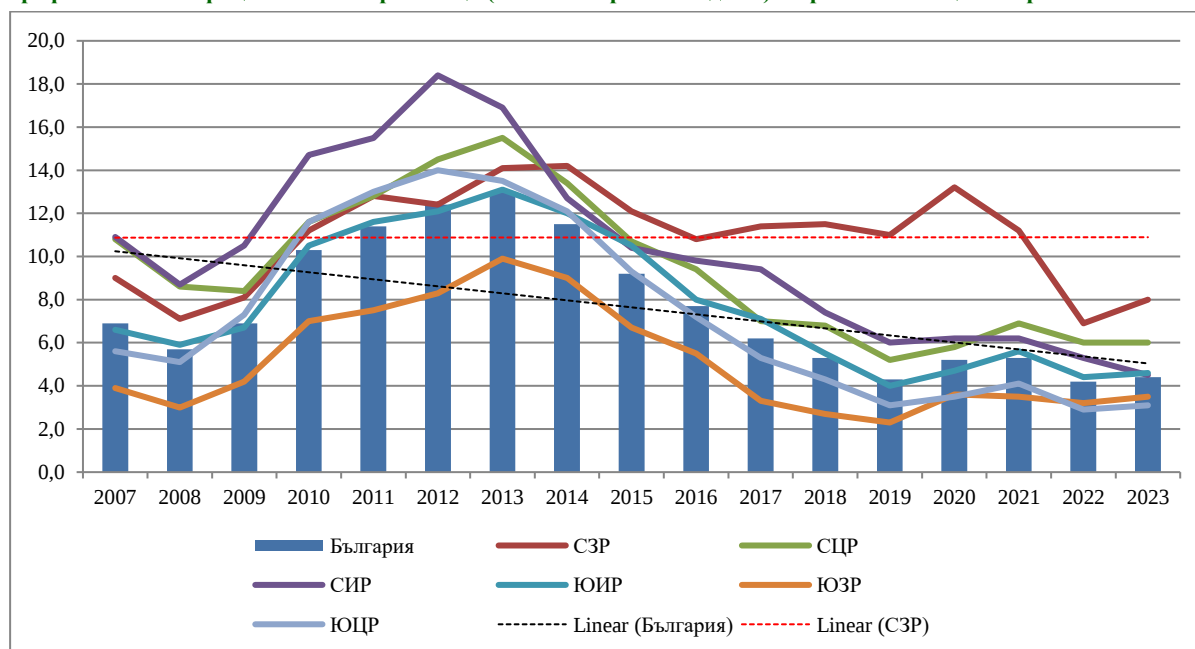
Въпреки общата положителна тенденция във всички райони след 2013 г., **междурегионалните различия по отношение на безработицата остават значителни**. Разликата между най-високия и най-ниския коефициент на безработица на регионално ниво през 2022 г. е 3 пункта при 8.1 пункта през 2017 г. и 6.3 пункта през 2010 г. Ограниченията, произтичащи от пандемията с Covid-19 през 2020 г. се отразяват значително в СЗР, където нарастването в СЗР за 2020 спрямо 2019 г. е с 2,2 пункта. В СЦР, ЮЦР и ЮИР нивата на безработица през 2021 г. са по-високи от тези през 2020 г. Единствено в СИР коефициента на безработица демонстрира трайно намаляване през целия период след 2013 г. На регионално ниво безработицата в СЗР, СЦР и СИР остава над средното за страната през целия период след 2012 г., а ЮИР успява да се придържа близо до средното за страната в периода след 2018 г. Трайно под средното за страната за целият период е показателят в ЮЗР и в ЮЦР след 2015 г.

На областно ниво най-неблагоприятно е изменението (2008-2020 г.) в областите Монтана, Плевен, Враца и Видин в СЗР и в Благоевград в ЮЗР. Най-значимо е нарастването на безработицата в област Монтана, където показателя за 2020 г. е с 15,6 пункта по-висок от 2008 г., но нарастването започва от предходните три години като коефициентът през 2019 е с 11,9 пункта от стойността през 2008 г. Въпреки влиянието на Covid-19 **най-високи изменения на безработицата в положителна посока** се наблюдават във Русе, Велико Търново и Разград в СЦР, Сливен в ЮИР, Шумен в СИР и Кюстендил в ЮЗР.

Сравнението на **коефициента на безработица за 2022 г. спрямо 2008 г. показват значително подобрене спрямо данните от 2020 г.**, като негативна промяна с над 1 пункт в показателя спрямо 2008 се наблюдава само в пет области Перник (5,9 пункта), Габрово (5,7 пункта), Благоевград (3,6 пункта), Бургас (1,5 пункта), Монтана (1,3 пункта). Най-положителни в периода 2008-2022 са измененията в Благоевград (ЮЗР), Хасково и Смолян в ЮЦР, Русе, Велико Търново и Разград в СЦР, Сливен в ЮИР и Шумен в СИР. Положителна тенденция се наблюдава две от петте области на СЗР – Видин и Ловеч, а в област Плевен нивото на безработицата за периода остава непроменено.

В периода 2008-2022 г. в пет от шестте региона коефициента на безработица намалява. Единствено в ЮЗР се наблюдава повишение от 0,2 пункта, дължащо се на областите Перник и Благоевград.

графика 16. Коефициенти на безработица (15-64 навършени години) по райони и общо за страната

Източник: НСИ

За периода 2008-2017 г. не се наблюдава съществена промяна в наличните междурегионални различия в нивата на заплащане. От 2018 г. известно ускорение в ръста на заплащане се наблюдава в СИР, като това нарастване е спрямо останалите четири региона (без ЮЗР). На практика средната брутна годишна заплата в СЗР, СЦР и ЮОЦР нараства с еднакъв темп и остава най-ниска.

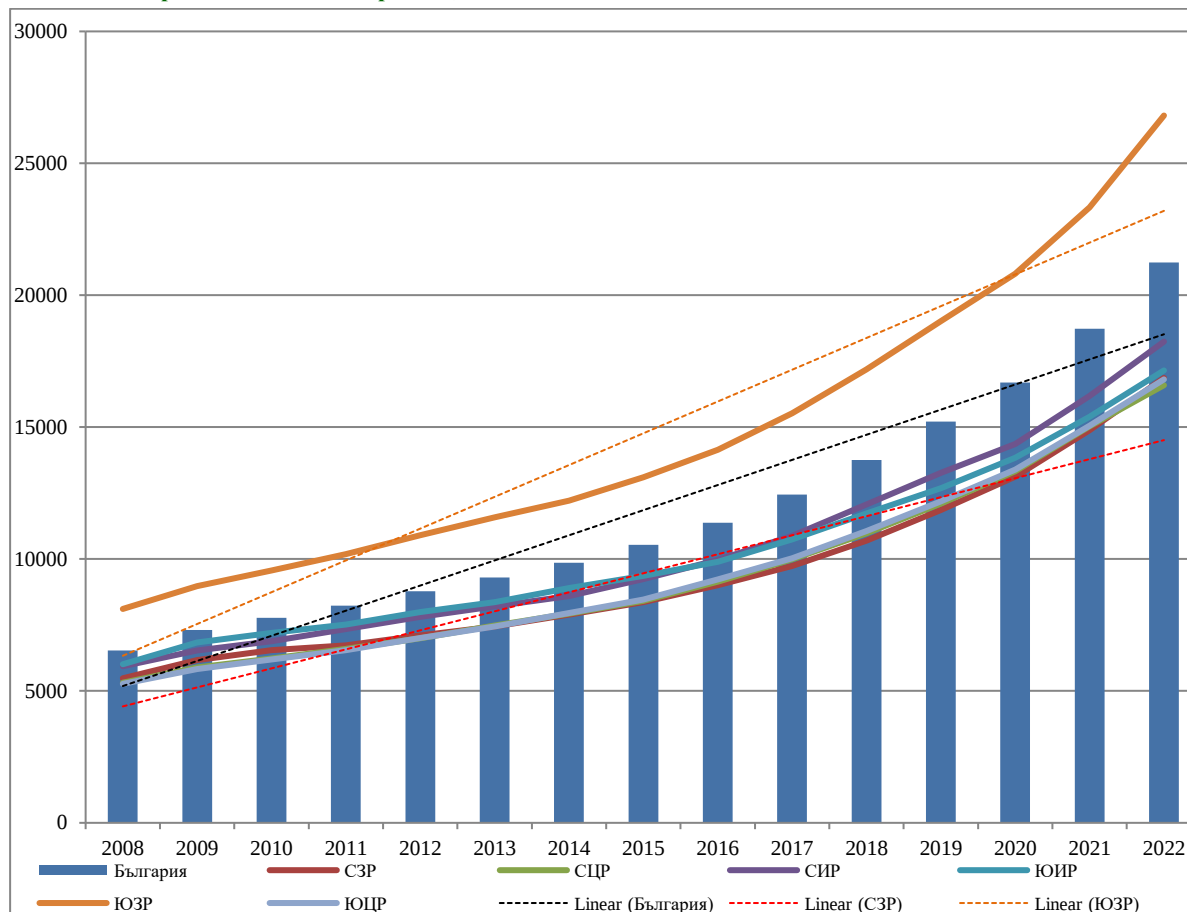
За периода 2008-2020 промени в негативен план се наблюдават в пет от шестте региона, като в четири от тях намалението е съществено - в СЗР (спад от 84% на 79% от средното за страната), СИР (от 91% на 86% от средното за страната) и ЮИР (92% на 83% от средното за страната). Средната брутна работна заплата в ЮЗР остава с 24% над средното за страната през целия период 2008-2020 г., като през 2022 г. достига до 26% над средното за страната.

За периода 2008-2020 г. най-висок темп на нарастване на заплащането се наблюдава в областите Търговище (2,7 пъти), Разград (2,7 пъти), Пловдив (2,6 пъти) и Ямбол (2,6 пъти), следвани от група области с нарастване около 2,5 пъти – Кърджали, Велико Търново, Русе, Сливен, Габрово, Пазарджик. На-малко е нарастването в областите Бургас, Благоевград, Стара Загора, Смолян (2,2 пъти).

В периода 2020-2022 г. средната брутна годишна заплата нараства значително, като най-значимо е това увеличение в областите Плевен (83%), Търговище (81%), София

(столица) (75%) и Пловдив (70%). Най-значимото нарастване на показателя за периода 2008-2022 г. се наблюдава в областите Търговище, Пловдив, Разград, София (столица) и Ямбол, а най-малко нарастване – в областите Бургас, Перник, Добрич и Враца.

графика 17. Средна брутна заплата (годишна) на наетите лица по трудово и служебно правоотношение, по райони и общо за страната, лв.

Източник: НСИ

Последващите оценки на РПР 2014-2020 показват липса на напредък и по отношение на степента на преодоляването на **вътрешнорегионалните различия** в отделните райони от ниво 2. Единствено в ЮЗР се наблюдава ограничен напредък през целия период на изпълнение на регионалните планове за развитие за периода 2014-2020 г.

Район от ниво 2	Степен на преодоляването на вътрешнорегионалните различия	
	Междинна оценка	Последваща оценка
СЗР	не се наблюдава напредък	не се наблюдава напредък
СЦР	силно ограничен напредък	не се наблюдава напредък

Район от ниво 2	Степен на преодоляването на вътрешнорегионалните различия	
СИР	силно ограничен напредък	не се наблюдава напредък
ЮИР	ограничен напредък	силно ограничен напредък
ЮЗР	не се наблюдава напредък	не се наблюдава напредък
ЮЦР	ограничен напредък	ограничен напредък

5.1.2. Секторно въздействие от изпълнението на НСРР 2012-2022 г.

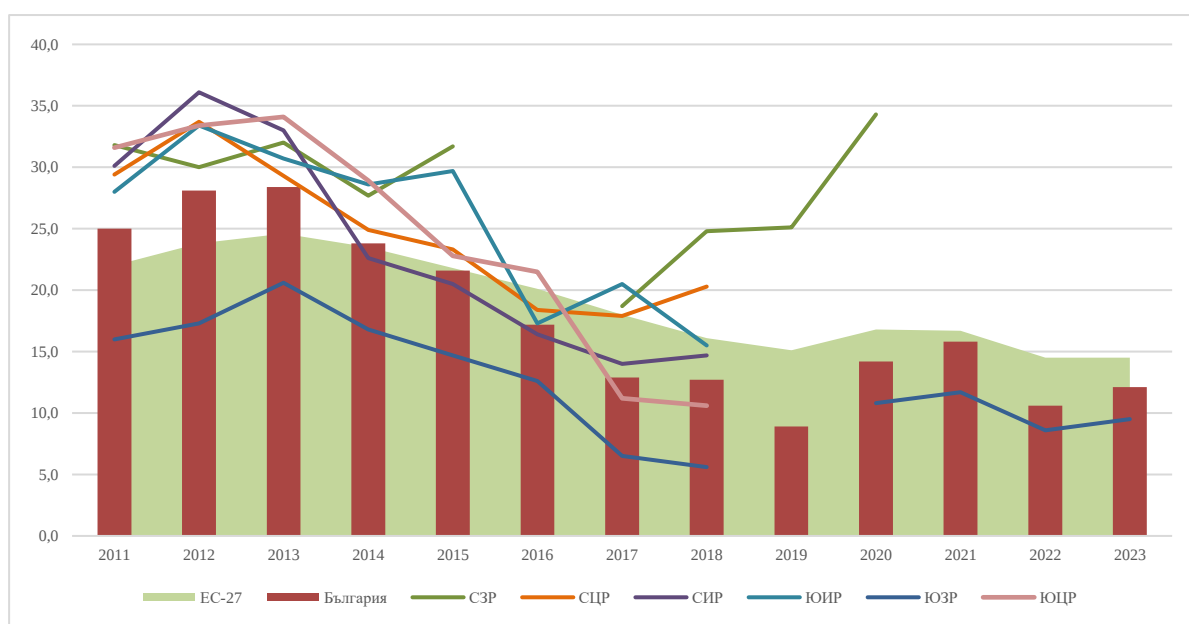
→ пазар на труда

Постигнатите резултати от изпълнението на НСРР в областта на пазара на труда в общия случай определят и сравнително ефективното въздействие в тази сфера на съществените мерки от стратегията. Ниските нива на безработица на регионално ниво обаче не кореспондират с тенденциите в част от областите в различните региони, където през 2020 г. коефициентът на безработица (15-64) остава между 2 и 4 пъти по-висок от средното за страната. С най-високи стойности към 2020 г. са областите Монтана и Видин (съответно 24,1 и 19,3 пункта), Силистра (15,6 пункта), Смолян и Шумен и Перник (съответно 11,9 и 11,3 пункта). Влиянието на Covid-19 е преодоляно частично през 2023 г., но отново областите Видин, Враца и Силистра са с около 3 пъти по-висока безработица от средното за страната. Към тази група се присъединяват и областите Перник и Търговище (2,5 пъти по-висок показател от средното за страната).

Младежката безработица продължава да е един от най-съществените негативни явления на пазара на труда в страната. Различните възрастови интервали, в които се разглежда младежката безработица, както и налични методически ограничения по отношение набиране на данни, правят статистическата информация ограничена по отношение на наблюдението на показателя на регионално ниво. Въпреки това, анализът на дела на безработните лица във възрастовата група 15-24 години идентифицира наличния проблем в СЗР, който продължава и към 2020 г. въпреки намалението на показателя на национално ниво до 2019 г. Темпът на намаление на младежката безработица на национално ниво е значим до 2019 г. вкл. като разликата спрямо 2011 г. е 16,1 процентни пункта. След на-

растването по време на пандемията от Covid-19 през 2023 г. показателя постига стойности от 12,1 пункта или по-ниски от тези през 2018 г. Делът на безработните младежи на **национално ниво** спада през **2015** под средното за ЕС, като тенденцията показва **устойчивост до 2023 г.** На регионално ниво не са налични данни след 2018 г. с изключение на СЗР до 2020 и ЮЗР до 2023 г. Динамиката в регионалните стойности в периода 2011-2018 и в националните в периода до 2023 г. дава основание да се счита, че **висок дял на безработните между 15 и 24 г. след 2019 г. вероятно се наблюдава в СЗР и СЦР.**

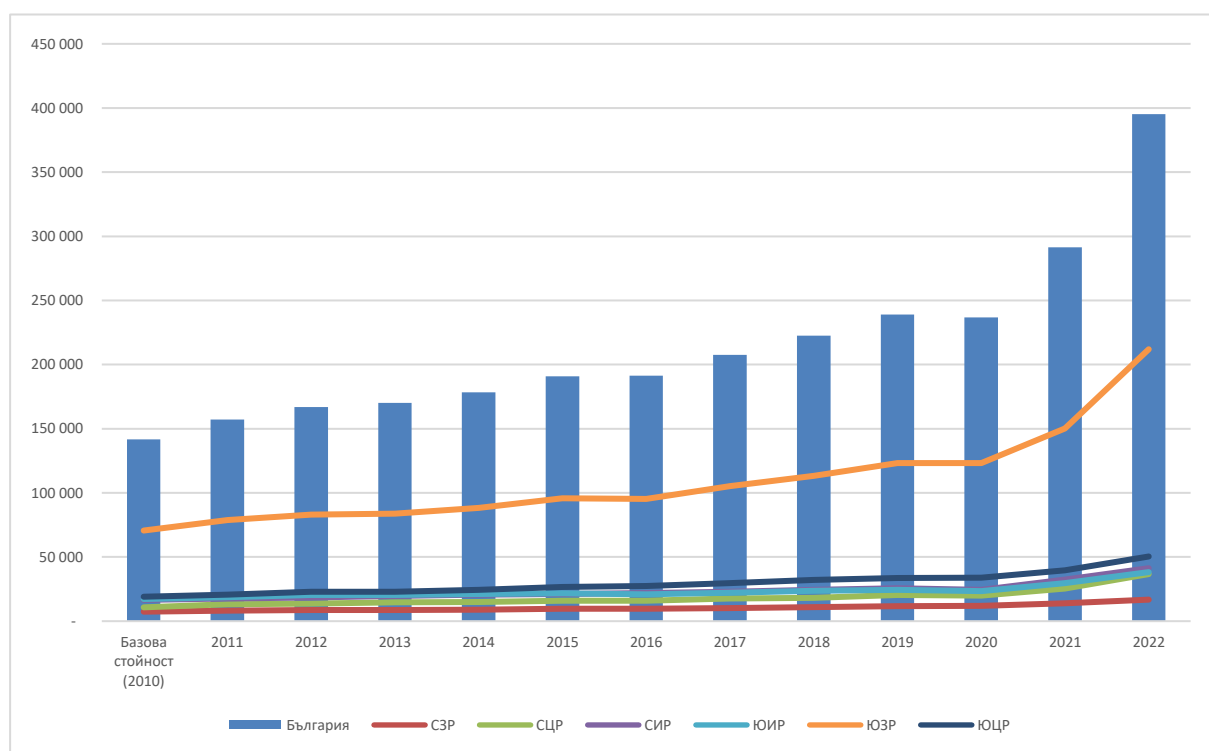
графика 18. Дял на безработните между 15 и 24 г. на ниво NUTS 2 (%), 2011-2023 г.

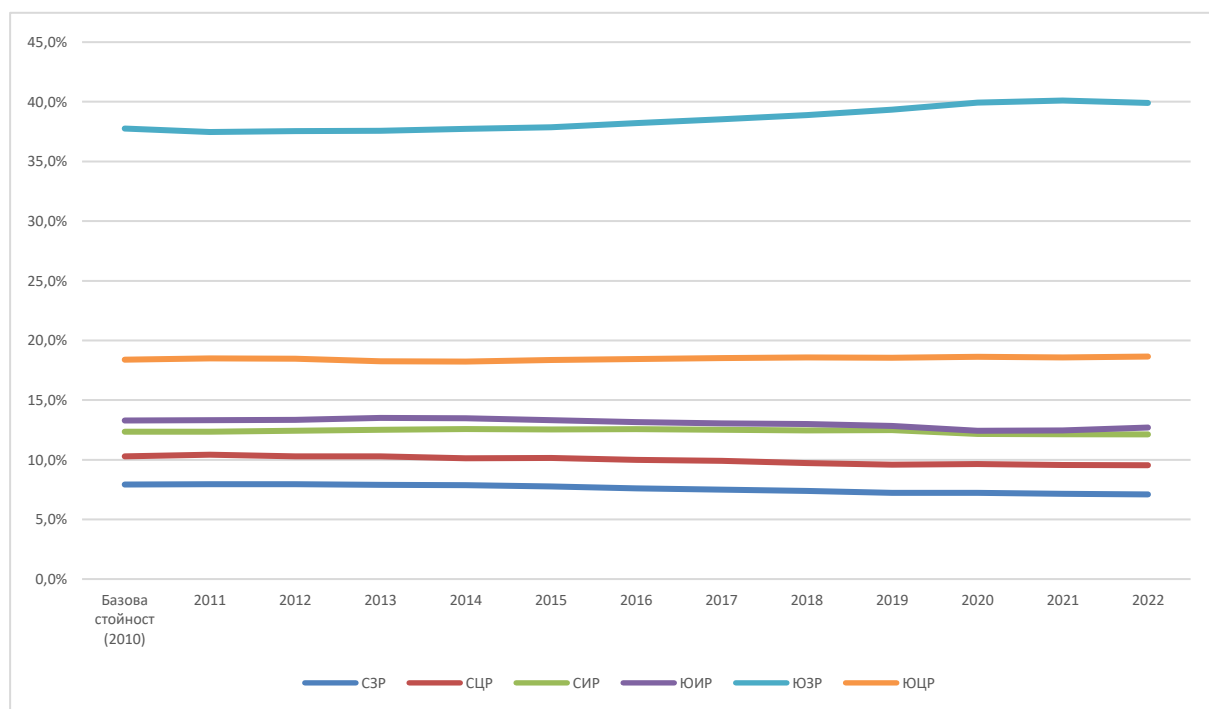
→ малки и средни предприятия

Развитието на малките и средни предприятия илюстрира устойчив, но нисък икономически растеж в периода до 2020 г. На национално ниво известно ускоряване се регистрира в периода 2017-2019 г., но съществено нарастване на индикатора „Приходи от дейността на МСП“ се наблюдава от 2021 г. В периода 2010-2020 нарастването на национално ниво е с 67%, колкото е и нарастването за периода 2020-2022 г. За периода 2010-2020 на регионално ниво е **най-съществено нарастването в СЦР (84%), ЮЦР (78%) и ЮЗР**, а най-малко е в ЮИР (36%). Делът на приходите от дейността на МСП на отделните региони от общото за страната **намалява в четири от регионите, като нарастване се наблюдава само в ЮЗР и СЦР.**

графика 19. Приходи от дейността на МСП на национално ниво и по региони, млн. лв.

графика 20. Относителен дял на заетите лица в МСП в регионите спрямо общия брой заети в МСП в страната (%)

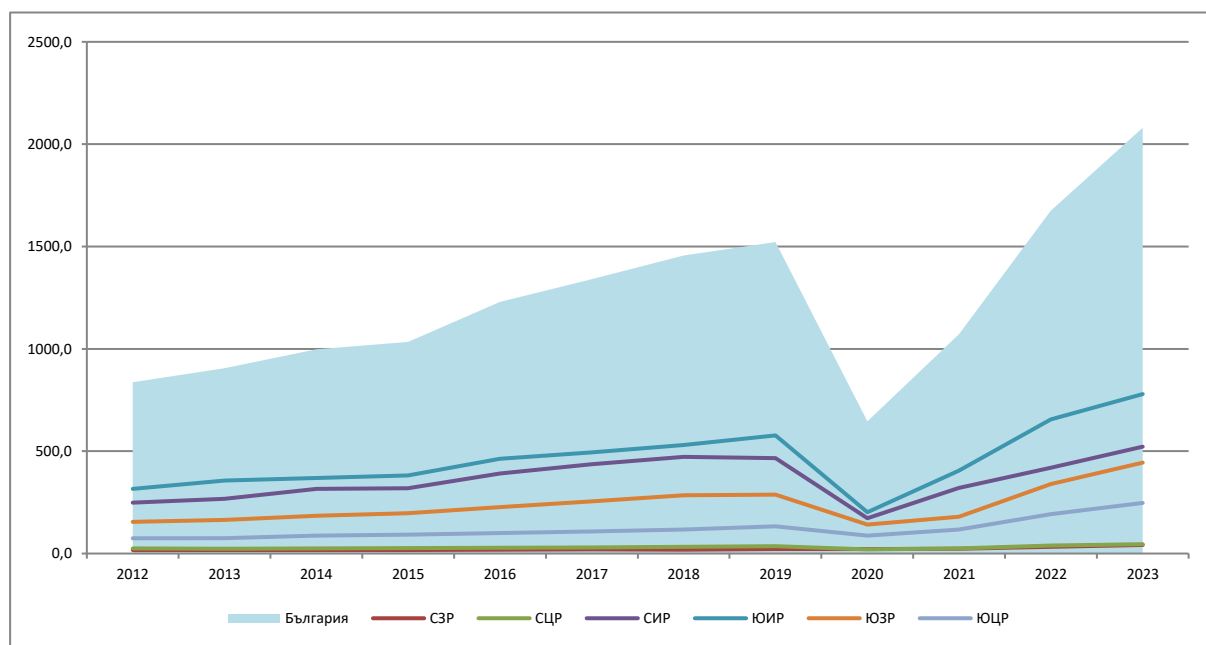
Слабото нарастване на приходите от дейността на МСП в регионите до 2020 г. е съпроводено и от спад на дела на заетите лица в тези предприятия в трите региона без ЮЦР, СИР и ЮЗР. В тези четири региона спадът продължава и до 2022 г. В ЮЗР се

наблюдава ръст в периода от 2016 до 2021 г., последван от незначителни положителни изменения за ЮЦР.

Броят МСП, разкривани/работещи регионите на страната нараства с 12% за периода 2010-2020. Най-значим е ръстът в ЮЗР (22%), следван от ЮЦР (11%) и ЮИР (8%). За този десетгодишен период увеличението на МСП в СЗР е с 62 броя, като той е формиран от ръст на микропредприятията и намаляване на малките и средни фирми, съответно с 169 и 50 броя. За периода 2020-2022 се наблюдава ръст на броя МСП като за СЗР той е 10%, а 29% в ЮЗР и 25% в ЮЦР. За периода 2010-2020 г. нарастване на дела на МСП в средното за страната се регистрира само в ЮЗР и ЮЦР. Най-голямо е намалението в СЦР.

→ туризъм

графика 21. Приходи от нощувки в места за настаняване - общо (млн. лв.)

Приходите от нощувки нарастват значително в периода 2012-2019 г., като основен принос за този ръст има туристическия сектор в ЮИР, СИР и ЮЗР. Останалите три региона приходите от нощувки намаляват още през 2019 спрямо 2012 г. На национално ниво възстановяването на приходите в сектора от Covid-19 се регистрира още през 2022 г., като през 2023 г. приходите достигат ръст от 40% спрямо максимума от 2019 г. Нарастване на дела на регионите в средното за страната през 2023 спрямо 2012 г. обаче е отчетен само в ЮЦР и ЮЗР, докато делът бележи най-значим спад за десетгодишния период в СИР. Съществен спад има в СЦР. На практика, приносът в средното за страната в СЗР

остава непроменен в целия период от 2012 до 2023 г., като достига своя връз през 2020 г. Подобен пик отчитат и приходите от нощувки през 2020 в СЦР, като е вероятно в годината на най-сериозни ограничения, свързани с Covid-19 двата региона да привличат туристи поради наличието на значим брой къщи за гости.

За периода 2012-2019 г. с 34% нараства и броя на реализираните нощувки. Делът на регионите в средното за страната варира между 55% в ЮЗР и 52% в ЮЦР и 17% в СЗР. Туристическите морски региони ЮИР и СИР са съответно с дялове от 36 и 19%. Данните показват наличие на потенциал за устойчиво развитие на туризма след преодоляване на последствията от кризата с Covid-19. Ръстът на броя реализирани нощувки на национално ниво в периода 2020-2023 г. е над 2,2 пъти, като в ЮИР ръстът е над 2,6 пъти, а в СИР близо 2,2 пъти. Данните разкриват потенциал за растеж в СЗР чрез подкрепа на специфична туристическа инфраструктура в региона, но също и сравнително забавяне и намаляване на броя реализирани нощувки в СИР.

→ транспорт

Към 2020 г. дължина на пътната мрежа⁴⁸ в страна е общо 19 917 км, като спрямо 2011 г. се е увеличила с общо 405 км, от които 348 км магистрали и 155 км третокласни пътища. Намаление е регистрирано в първокласните – с 87 км, и във второкласните пътища – с 11 км. Увеличението в дължината на автомагистралите е формирано на територията на пет от шестте региона – ЮЗР, ЮИР, ЮЦР съответно със 140, 136 и 51 км и СИР и СЗР съответно с 11 и 10 км. На територията на СЦР все още няма изградени и пуснати в експлоатация автомагистрални пътища. Видна е концентрацията на този вид инфраструктура в южните региони на страната. В периода до 2022 г. общата дължина на пътищата в страна е нараснала с 25 км, от които 16 км автомагистрали в СИР и 3 км в ЮЗР.

Съгласно данните от Годишните доклади за наблюдение на РПП общата дължина на рехабилитирана/ реконструирана пътна мрежа в страната в периода 2014-2020 г. е 8 461 км. Следва да се има предвид, че това включва не само пътищата от републиканската пътна мрежа, но и общинските пътища.

⁴⁸ Автомагистрали, пътища първи, втори и трети клас, по данни от НСИ

Въпреки направените инвестиции, през 2022 г. делът на пътната настилка в добро състояние в страната е 41%⁴⁹. В добро състояние са близо 48% от пътищата в ЮЗР и ЮЦР, както и в СИР – близо 46%. С най-малък дял на пътна настилка в добро състояние е СЗР – 36%. На областно ниво най-високи стойности на показателя са отчетени в Сливен и Благоевград – 68 и 63,9%, а най-ниски в Монтана и Разград – съответно 23 и 26,2%.

В периода 2014-2020 г. са в процес на реализация няколко значими за националната транспортна инфраструктура проекта - изграждане на транспортен тунел под вр. Шипка и свързаната с него довеждаща пътна мрежа и инфраструктура, изграждане на лотове от Автомагистрала „Хемус“, изграждане на лотове от Автомагистрала „Струма“, проектиране и подготовка на АМ „Русе - Велико Търново“, изграждане на високоскоростен път Ботевград – Видин, изграждане на лотове от Автомагистрала „Европа“. Към края на 2023 г. в експлоатация са въведени Лот 3.1, Лот 3.3 и тунел Железница на Автомагистрала „Струма“, части от Автомагистрала „Европа“, ограничени части от Автомагистрала „Хемус“ до пътен възел Боаза. В процес на проектиране е транспортен тунел под вр. Шипка, а реализацията на проекта е определена като приоритетна за периода 2021-2027 г. В края на 2023 г. стартира изграждането на АМ „Русе - Велико Търново“.

→ дейности в областта на околната среда

Основен принос към постигане целите за опазване на околната среда имат мерките, свързани с рехабилитацията и разширяването на ВиК мрежата в страната. Въздействието на постигнатите резултати от осъществените дейности във ВиК сектора може да бъде оценено чрез показателите за дела от населението с достъп до водни услуги, проследявани от НСИ. Към 2020 г. 99,4% от населението на страната има достъп до обществено водоснабдяване, което **представлява нарастване** спрямо дела от 99,1% през 2010 г. Най-нисък остава този показател в ЮЦР – 98,2%, дължащ се на по-ниските нива на свързаност в областите Кърджали и Смолян. Под 99% процента свързаност се отчита и областите София, Габрово, Монтана. Загубите на вода при общественото водоснабдяване намаляват в периода 2010-2020 с 14%, а в периода 2010-2020 с 15,1%. Положителна е тенденцията по отношение на дела на населението, свързано със селищни пречиствателни станции за отпадъчни води – нарастването за периода 2010-2020 г. е с 19% или с

⁴⁹ Регионални профили, ИПИ, <https://www.regionalprofiles.bg/bg/>

близо 1/5 от населението на страната. На регионално ниво най-значимо е това нарастване в СЦР – над 32%, ЮИР и ЮЦР с около 27%. На областно ниво най-голяма е положителната промяна в областите Русе, Ямбол, Стара Загора, Силистра, Кърджали и Търговище, където нарастването се движи между 68% в Русе и 32% в Търговище. Съществено **намалява и дела на населението на режим на водоснабдяване**, като през 2020 г. този дял е 3,9%, а през 2022 г. – 2,8%. Остава относително висок дела в СЦР, СИР и ЮЗР.

Инвестициите в инфраструктурата за управление на отпадъци оказват положително въздействие върху процесите във всички региони. За периода 2010-2020 г. 99,8% от населението в страната е обхванато от системи за събиране на отпадъци при начална стойност на индикатора от 98,2. През 2022 г. стойността достига до 99,0%. Изключение от пълното обхващане на населението са регистрирани в СЦР – области Габрово и Велико Търново, и ЮЦР – Кърджали, Хасково и Смолян.

През 2022⁵⁰ г. образуваните битови отпадъци са намалели с над 22% спрямо 2010 г., като най-значимо е намалението в ЮЦР и СЗР. В ЮЗР, ЮИР и СИР обаче е регистрирано увеличение. **Количеството на директно депонираните битови отпадъци е намаляло на национално ниво в изключителна степен** с над 73% в периода 2010-2020 и с над 75,6% към 2022г. Най-съществено е това намаление в СИР и ЮЗР, но във всички останали региони намалението е между 2/3 и 1/4 от депонирания през 2010 г. битов отпадък.

Разходите за ДМА с екологично предназначение на национално ниво се увеличават с около 30% за периода 2010-2021 г. ДМА с екологично предназначение са разпределени в различна степен по регионите – най-значима е концентрацията им в ЮЗР, ЮИР и ЮЦР, а най-ниска в СИР.

→ енергетика

Актуализацията на Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 - 2025 г.⁵¹ посочва, че националният фокус в областта на енергетиката е прео-

⁵⁰ Данните са разгледани към 2022 г. предвид ограничената активност през 2020 г., свързана с Covid-19

⁵¹ приета с Решение № 306 на Министерския съвет от 07 май 2020 г. (обн. ДВ. Бр.42 от 12 май)

доляването на основните проблеми – висока енергийна интензивност на БВП, висока зависимост от внос на енергийни ресурси и необходимост от екологосъобразно развитие на енергетиката. Националната електроенергийната мрежа е добре развита и всички населени места са електроснабдени. Посочена е необходимостта от доразвиване на газопредавателната мрежа и осигуряването на връзките ѝ със съседните държави.

Делът на ВЕИ в крайното енергийно потребление нараства с близо 10% в периода 2010-2020 г. Намалението на енергийната интензивност на икономиката в периода 2010-2022 г. е с 16%. Този показател обаче остава все още над 3,5 пъти по неблагоприятен от средното за ЕС27. Индексът на Първична енергийна интензивност (ПЕИ) в периода 2008-2021 намалява над 21 п.п., като основното намаление е в период 2014-2021 г.⁵².

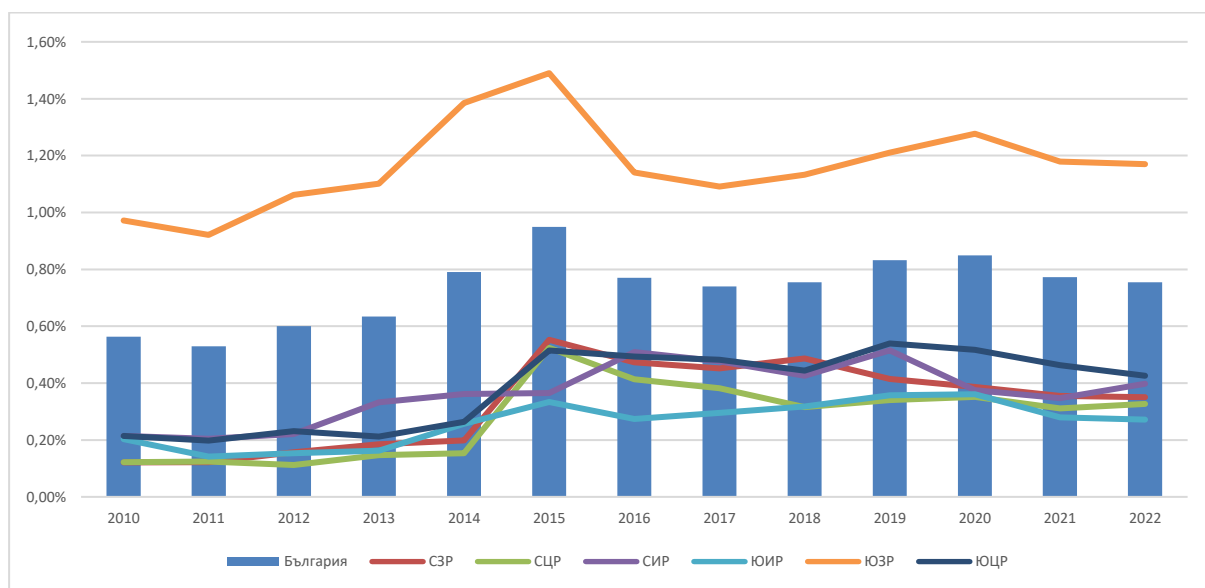
→ иновации и въвеждане на нови технологии

Разходите за НИРД нарастват в периода след 2014 г., като ръстът за 2015 г. е пиков за СЗР, СЦР и ЮЦР, като в последващият период този тип инвестиции намаляват в СЦР и в по-малка степен в СЗР и ЮЦР. Сравнително увеличение на разходите за НИРД спрямо изходните нива от 2010 г. се наблюдава в ЮЦР и СИР, като нарастването е около 2 пъти. Ръстът на показателя в периода 2015-2016 г. се свързва с инвестиции в НИРД и новостартиращи фирми, финансирани в рамките на ОПИК 2014-2020, приоритетно насочени към СЗР и СЦР. Въпреки последващи оценки, подчертаващи, че прилагането на подобен подход не е изцяло ефективно поради ниската преживяемост на новосъздадените предприятия по принцип, както и необходимостта от капацитет и изградена инфраструктура за обслужване на НИРД, осъществяването на тези мерки оказва положително въздействие като акселератор на инвестициите в НИРД в повечето региони, като се регистрират между 70 и 100% увеличаване на този тип разходи. Изключение правят само ЮИР и ЮЗР.

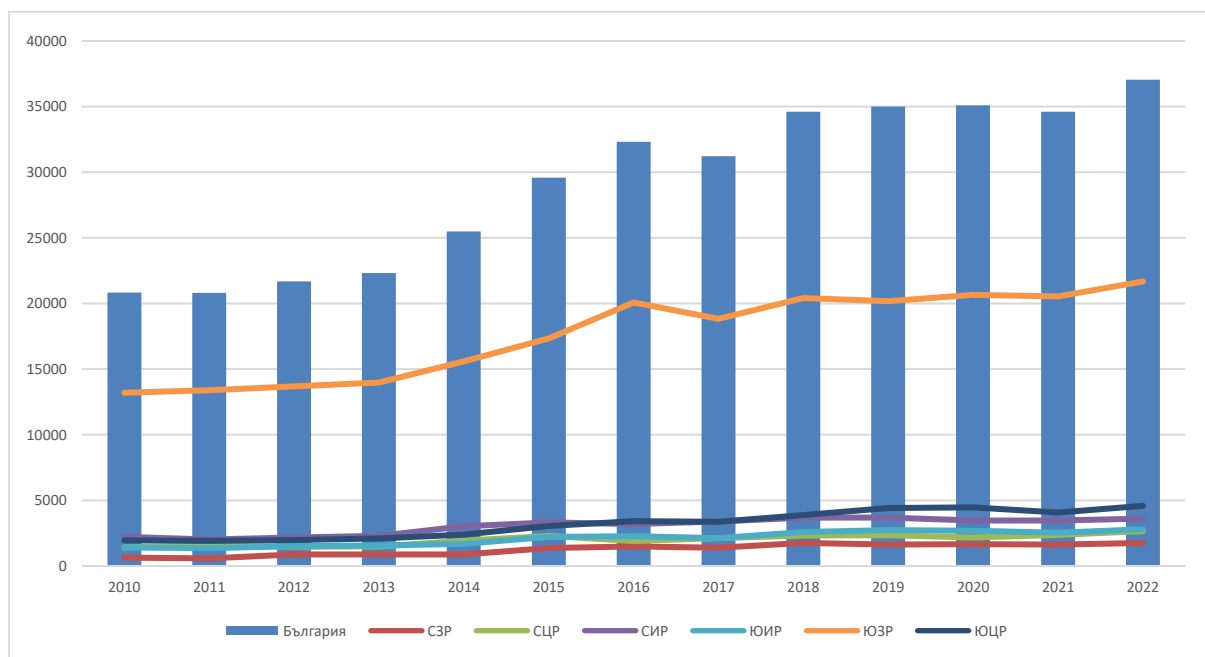
Инвестициите в НИРД оказват положително влияние и върху броя на персонала зает в НИРД. Общата тенденция е положителна и за периода 2010-2020 нарастването на национално ниво е близо 70%, а в два от регионите достигнатото съотношение е 2,6 пъти за СЗР и 2,3 пъти за ЮЦР. Тенденцията продължава и към 2022 г., когато персоналят зает с НИРД в СЗР нараства 2,7 пъти спрямо 2010 г.

⁵² Анализ на състоянието на енергийната ефективност в страната и на годишния напредък по изпълнението на политиката и мерките за повишаване на енергийната ефективност през 2022 г. в България, март 2023 г., Агенция за устойчиво енергийно развитие

графика 22. Разходи за НИРД на национално и регионално ниво като дял от БВП

графика 23. Персонал, зает с НИРД на национално и регионално ниво, брой

Значителното повишаване на двата показателя обаче оказва ограничено положително въздействие върху основните икономически резултати на регионите.

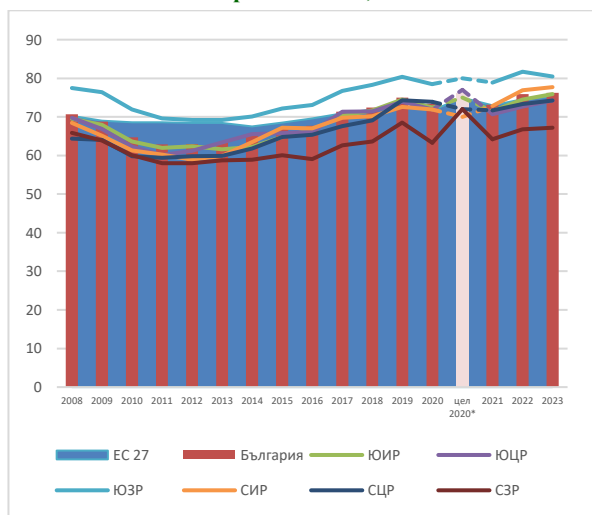
→ култура и социални дейности

В рамките на Регионалните планове за развитие във всички региони са изпълнени проекти за модернизиране и реконструирани са сгради и обекти на културата, както и са рехабилитирани социални заведения. Развитието на социалните услуги следва планираните мерки на национално и местно ниво, като се отчитат спецификите на съответния регион предвид намаляването и застаряването на населението.

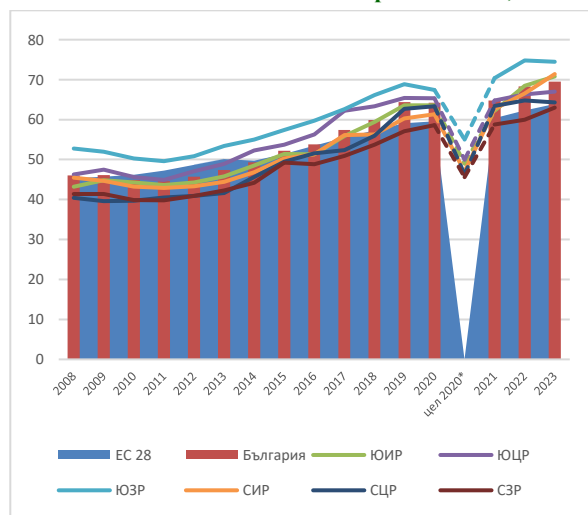
5.2. Принос към постигане целите на Стратегия "Европа 2020"

Изпълнението на НСРР следва да допринася изпълнението на поетите от България национални ангажименти по отношение постигане целите на Стратегията "Европа 2020". Дефинираните индикатори обективно измерват напредъка при реализацията на най-важния стратегически документ на ниво ЕС и до голяма степен отразяват и постигането на стратегическите цели на НСРР. За тяхното проследяване НСРР определя целеви стойности и на регионално ниво.

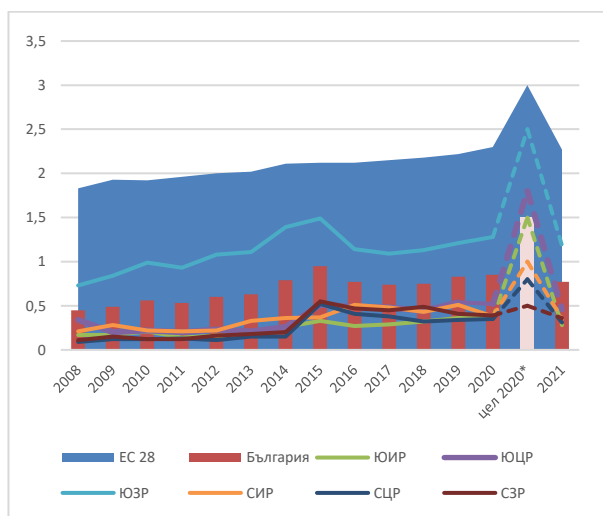
графика 24. Коефициент на заетост на населението на възраст 20-64 г., %

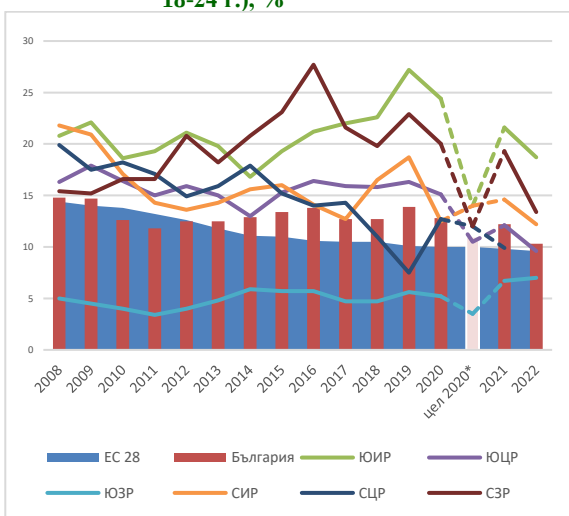
графика 25. Коефициент на заетост на населението на възраст 55-64 г., %

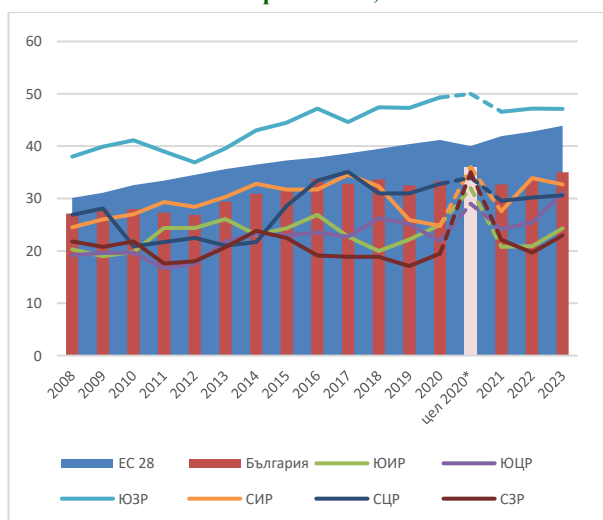
графика 26. Инвестиции в научноизследователска и развойна дейност, % от БВП

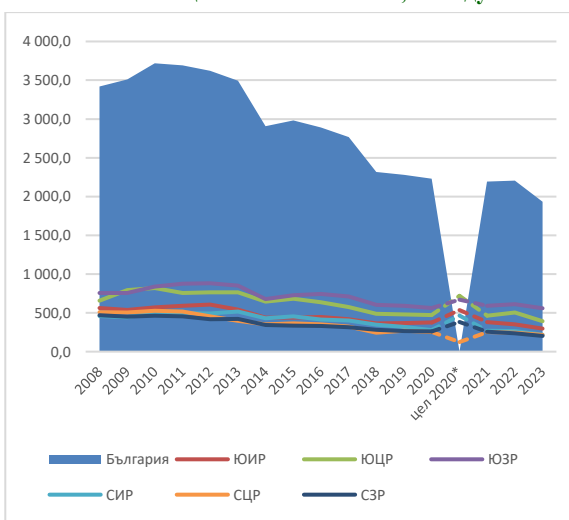
графика 27. Дял на преждевременно напусналите образователната система (на възраст 18-24 г.), %

графика 28. Дял на 30-34 годишните със завършено висше образование, %

графика 29. Население в риск от бедност или социално изключване, хил. души

Източник: НСИ, ЕВРОСТАТ

таблица 13. Принос на НСРР към постигането на националните цели на Стратегията на ЕС "ЕВРОПА 2020"

Индикатори "Европа 2020"								Степен на постигане на заложеното изменение	Принос на РПР към постигането на националните цели
		СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	БГ	БГ
Коефициент на заетост на населението на възраст 20-64 навършени години (%)	2020	1 ↗	4 ↗	5 ↗	3 ➡	5 ↗	2 ↗	2 ↗	Ограничен принос
	2022	1 ↗	4 ↗	5 ↗	3 ➡	5 ↗	2 ↗	2 ↗	
Коефициент на заетост на населението на възраст 55-64 г.*	2020	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	Постигнат планиран принос, значително над планирания
	2022	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	

Индикатори "Европа 2020"								Степен на постигане на заложеното изменение	Принос на РПР към постигането на националните цели
		СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	БГ	БГ
Инвестиции в научноизследователска и развойна дейност (% от БВП)	2020	2 ↑	1 ↗	0 →	0 →	1 ↗	1 ↗	1 ↗	Ограничен принос
	2021	2 ↑	1 ↗	0 →	0 →	1 ↗	1 ↗	1 ↗	
Дял на преждевременно напусналите образователната система (на възраст 18-24 г.) (%)	2020	2 ↑	2 ↑	5 ↑	0 →	0 →	1 ↗	1 ↗	Ограничен принос
	2022	2 ↑	5 ↑	5 ↑	0 →	0 →	4 ↗	1 ↗	
Дял на 30-34 годишните със завършено висше образование (%)	2020	0 →	2 ↑	2 ↑	0 →	2 ↑	2 ↑	2 ↑	Ограничен принос
	2022	0 →	2 ↑	2 ↑	0 →	2 ↑	2 ↑	2 ↑	
Население в риск от бедност или социално изключване (хил. души)	2020	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	3 →	4 ↗	5 ↑	Постигнат планиран принос, значително над планирания
	2022	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	3 →	4 ↗	5 ↑	

* Индикаторът "Коефициент на заетост на населението на възраст 55-64 г." не е включен в системата за наблюдение на НСРР, но присъства в системите за наблюдение на всички РПР. Представената оценка на напредъка е изготвена въз основа на целевите стойности, определени в РПР за всеки от районите от ниво 2.

Инвестициите в научноизследователска и развойна дейност, като процент от БВП, се увеличават в периода от 2011 г., като по-значителен е техният ръст през 2015 и 2016 г. Значителният ръст през 2015 г. в СЗР и СЦР се дължи на приоритетното финансиране от ОПИК на проекти, насочени към иновации на територията на двата района. През 2016 г. стойностите на показателя и в двата района намаляват, но все още остават значително по-високи от тези преди 2015 г. През 2016 г. значително нарастване е регистрирано в СИР. В периода 2017-2020 г. показателят нараства в ЮЗР, ЮЦР и ЮИЗ, докато в северните райони тенденцията е към относително задържане в СЦР, нарастване с рязък спад през 2020 за СИР и намаляване в СЗР. Инвестициите в НИРД във всички региони не постигат определените цели 2020 и имат ограничен принос за постигане на *Стратегическа цел 1* на НСРР. През 2021 г. се затвърждава тенденцията за намаляване на стойностите на показателя, като то е по-значимо в трите южни региона, отколкото в трите северни. Стойността на национално ниво също намалява през 2021 – до 0.77% от БВП (колкото през 2017 г.), което определя постигането на целевата стойност на индикатора на национално ниво за 2020 г. като **ограничено**. Въпреки това, на национално ниво постигната стойност за 2020 г. е с над 88% над базовата стойност през 2008 г. На регионално

ниво това нарастване е над 4 пъти за СЗР и 2 пъти за ЮИР. В останалите райони нарастването за периода 2008-2020 г. е между 57 и 80%.

Коефициентът на заетост на населението на възраст 20-64 навършени години нараства след 2012 г., като през 2017 г. (71.3⁵³) успява да надхвърли стойностите, постигнати през 2008 г. Развитието в положителна посока през следващите години водят до **постигане на цели 2020 на регионално ниво още през 2019 г.** за три от регионите – ЮЗР, СИР и СЦР, а ЮИР е близо до постигане на цел 2020. Пандемията от Covid-19 възпира положителния ръст, но въпреки това тези четири региона постигат (ЮИР) и значително надхвърлят цели 2020 и през тази година. **Ограничен принос** в постигането на целите **имат СЗР и ЮЦР**. В периода 2021-2023 г. се наблюдава значим ръст на заетостта във всички региони, като единствено ЮЦР и СЗР все още са под определените цели 2020, но растежът е устойчив.

Коефициентът на заетост на населението на възраст 55-64 г. нараства след 2011 г., като ръстът е по-значителен през 2014 и 2015 г. и се запазва и през 2016 г. с изключение на СЗР. Целевата стойност на индикатора за 2020 г.⁵⁴ е **надхвърлена значително** за всички райони от ниво 2 и тази тенденция остава валидна и през 2020 г. В периода 2021-2023 г. показателят нараства съществено във всички региони, като разликата за 2023 г. спрямо изходната 2008 г. достига от 20 (за ЮЗР) до над 27 пункта (за ЮЦР). След 2015 г. показателят остава значително по-висок от средното за ЕС.

Промените в *дела на преждевременно напусналите образователната система (на възраст 18-24 г.)* са разнопосочни на годишна база през целия период, като през 2019 г. отново нарастват във всички региони. Единствено СИР постига заложената цел 2020. Тенденциите към 2023 г. са положителни с изключение на ЮЗР и ЮИР, където се наблюдава лек ръст на показателя. Като цяло динамиката на показателя е неустойчива на годишна база, вкл. и на национално ниво, което е в противовес на тенденцията на плавно намаление на ниво ЕС27 и осигурява **ограничен принос** към постигането на съответната стратегическа цел. Въпреки това, делът на преждевременно напусналите образователната система на възраст 18-24 г. на национално ниво за целия период остава по-нисък от стойността през 2008 г.

⁵³ Евростат, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy/headline-indicators-scoreboard>

⁵⁴ Целевите стойности са определени в РПР на всеки от районите от ниво 2

Нарастването на *дела на 30-34 годишните със завършено висше образование* също е неустойчиво. До 2012 г. показателят нараства в петте региона с изключение на СЗР, където на практика липсва напредък по изпълнението на целите. До 2020 г. този растеж се запазва само в ЮЗР. Четири от шестте региона не постигат поставените цели 2020 както през 2020, така и през 2022 г. Изключение правят ЮЗР и СЦР през 2020 г. На **национално ниво постигнатия принос** в изпълнение на цел 2020 също е **ограничен**. Измененията в стойностите на показателя за 2022 спрямо 2008 г. са положителни с изключение на СЗР, където намалението е с 2,3 пункта и ЮИР, в който е отчетен ръст от 0,6 пункта. На национално ниво положителната промяна за периода 2008-2022 г. е 6,2 пункта при 11,1 пункта на ниво ЕС.

Делът на населението в риск от бедност или социално изключване намалява след 2010 г. Заложената национална цел за 2020 г., както и тези на регионално ниво са постигнати. Тенденцията се запазва и към 2023 г.⁵⁵.

Постигнатият напредък по последните пет индикатора (по данни за 2020 и 2022 г.) **потвърждават оценката за напредък в изпълнението на по Стратегическа цел 2 на НСРР**.

Към момента, НСИ не проследява на ниво NUTS2 промените на индикаторите по целите 20/20/20 по отношение на климата и енергийното потребление. На **национално ниво** следва да се отбележи **значителното надхвърляне на поставените за 2020 г. цели по дял на ВЕИ** в брутното крайното енергийно потребление.

НСРР не определя изходни и целеви стойности по отношение на индикатора „Съкращаване на емисиите на CO₂“ нито на национално, нито на регионално ниво. НСИ предоставя данни на национално ниво, съгласно които в периода 2011-2022 г. **количествата на отделения в атмосферата въглероден диоксид са намалели с 11,7%**. За периода 2011-2020 г. това намаление е 20%, като данните за 2020 г. са усреднени на база 2019 и 2021 г. предвид въздействието на Covid-19 върху работата на предприятията през 2020 г. Наблюдава се **известно съкращаване на емисиите на CO₂ за периода на изпълнение на НСРР**, но неговата степен не може да бъде оценена предвид отсъствието на целеви стойности, които да бъдат постигнати в периода на изпълнение на стратегическия документ.

⁵⁵ След 2020 г. е валидна нова дефиниция за формирането на показателя по данни на Евростат

6. Ефективност и ефикасност на финансовите инструменти и използваните ресурси за изпълнение на НСРР

Определените в НСРР икономически и финансови механизми за реализацията на плана, по източници, включват:

- Национално публично финансиране (републиканския бюджет, общински бюджети, както и финансови ресурси от други източници – публични фондове, предприятия);
- Европейски средства (от фондове на ЕС);
- Международни финансови институции.

Предвидено е основната маса от финансови средства да се формира от първите два основни източника – национално публично финансиране и средства от фондовете на ЕС. Средствата от международни финансови институции, имащи предимно характер на заемни средства, и частните финансови средства, се представят като допълващи на първите два източника.

Приносът на оперативните програми, финансирани от ЕФРР, ЕСФ, КФ и ЕЗФРСР за изпълнението на приоритетите на НСРР е оценен въз основа на информацията за на договорените и изплатените финансови ресурси по източници спрямо целите на стратегията. За мерките, свързани с изпълнението на НСРР в периода 2012-2020 г., реализирани със средства от държавния бюджет, от бюджетите на общините, от международни финансови институции, както и за частни инвестиции (извън съфинансирането по ОП), **липсва систематизирана информация, която да позволява тяхното обвързване с целите и приоритетите на стратегията.** Въпреки, че периодът на действие на НСРР е 2012-2022 г., стратегията определя финансовия ресурс, необходим за постигането на целите й, за периода 2014 – 2020 г., т.е. в съответствие с плановия период на програмите, финансирани от фондовете на ЕС.

Обемът на договорените средства по оперативните програми и ПРСР (ЕС и национално съфинансиране) – 28 248 млн. лв., показва, че планираният общ размер на средствата за реализация на НСРР за периода до 2020 г. е надхвърлен.

Към средата на май 2024 г. на национално ниво са договорени 92% над планираните средства по оперативни програми и ПРСР. 64.3% от договорените средства са сертифицирани и изплатени.

При оценката на степента на напредъка на постигане на всички типове индикатори за наблюдение на НСРР следва да се разглежда ефекта от провежданата в предходния период политика за регионално развитие и съответно от мерките, осъществявани след края на периода 2007-2013 г.

Към май 2024 г. е налице концентрация на финансовите ресурси за изпълнение на мерки и дейности, свързани със *Стратегически цели 1 и 4* на НСРР, в чийто обхват попадат основните инфраструктурни проекти, градското развитие, като и тези свързани с развитието на насърчаване на икономика на иновациите.

През втория за страната програмен период (2014–2020 г.) е получен достъп до средства по линия на ЕСИФ в размер на 9.9 млрд. евро, предназначени за съфинансиране на 10 програми. През 2020 г. е получен достъп до допълнителни средства от ЕС с индикативен размер от 656 млн. евро² за преодоляване на последиците от кризата, предизвикана от пандемията от COVID-19 (REACT-EU). Оценката на очакваното въздействие на европейските фондове върху основни макроикономически показатели за периода от 2014 до средата на 2022 г. е разработена с модела СИБИЛА, версия 2.0. от Министерството на финансите⁵⁶.

таблица 14. Ефекти от изпълнението на Споразумението за партньорство

Макроикономически показатели	Ефект към 2022 г. ⁵⁷
БВП	10.6%
Износ на стоки и услуги	0.9%
Внос на стоки и услуги	8.0%
Текуща сметка (% от БВП)	- 2.05 п.п.
Частно потребление	12.9%
Частни инвестиции	22.3%
Заетост (15-64 г.)	16.6%
Коефициент на безработица (15-64 г.)	-7.15 п.п.
Средна работна заплата	16.3%
Инфлация по ХИПЦ	4.5%
Бюджетен баланс (% от БВП)	1.50 п.п.

Източник: МФ, СИБИЛА 2.0

⁵⁶ <https://www.minfin.bg/bg/1168>

⁵⁷ Общ ефект с натрупване от 2014 г. до края на съответната година

III. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

1. Обобщена оценка за изпълнението на НСРР

Визията и главната стратегическа цел, определени в НСРР остават актуални до края на периода на изпълнение. Рамката на **стратегическите цели** и определените **приоритети**, като цяло съответстват на проблемите и нуждите на страната. Не е установено съответствие на стратегическата рамка за развитие на България с тематичните области на интервенции по ОП за 2014-2020 г., както и не е определен механизъм за обвързване с целите и приоритетите на стратегията с мерките, реализирани със средства от държавния бюджет и от бюджетите на общините. Изготвеният през 2015 г. проект на Целенасочена инвестиционна програма в подкрепа на развитието на Северозападна България, Родопите, Странджа – Сакар, пограничните, планинските и полупланинските слабо развити райони⁵⁸ не е приет и **съответно програмата, която притежава характеристики на стратегическа рамка за подкрепа на районите за целенасочено въздействие не е осъществена.**

Обобщението на анализа на показателите за изпълнението на стратегическите цели на НСРР показва, че:

- **ЮЗР** е единствения район от **ниво 2**, в който броят на населението остава сравнително устойчив, като за периода 2008-2020 се наблюдава намаление на населението под 1,5%. Това се дължи на нарастването на населението на област София (столица). Прогнозите на НСИ потвърждават устойчивостта на тенденцията като се очаква до 2025 г. населението на **ЮЗР** да бъде под **2 000 00 души**⁵⁹
- **СЗР** е районът с най-силно изразени негативни демографски процеси, намаляването на населението има устойчива тенденция – в периода 2008-2020 г. намалението е с 26,4%. Към края на 2020 г. населението на **СЗР** е **720 172 души**. Според прогнозите на НСИ⁶⁰ към 2025 г. се очаква населението на **СЗР** да бъде **634 909 души**, а през 2030 г. – да намалее до **583 658 души**.
- Към 2020 г. **СЗР** и **СЦР** не отговарят на изискванията на *Регламент (ЕО) № 1059/2003 г.* и са под долната граница за обособяване на район от **ниво 2**, а през

⁵⁸ <https://www.strategy.bg/publicconsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1899>

⁵⁹ НСИ, прогноза I вариант (при хипотеза за конвергентност)

⁶⁰ НСИ, прогноза I вариант (при хипотеза за конвергентност)

- 2030 г. се очаква и населението на **СИР** да е под долната граница за обособяване на район от **ниво 2** според *Регламент (ЕО) № 1059/2003 г.*
- Устойчива тенденция за намаляване на населението има в демографския профил на **ЮИР** и **ЮЦР**. Според прогнозите до 2045 г. броят на тяхното население ще съответства на изискванията за обособяване на район от **ниво 2** според *Регламент (ЕО) № 1059/2003 г.*
 - Към 2022 г. 15 от 28 области в страната, включени в шестте региона, не отговарят на изискванията на *Регламент (ЕО) № 1059/2003 г.*, според който населението в административните единици от **ниво 3**, следва да бъде най-малко **150 000 души**. Това са 4 области в СЗР, 3 области с СЦР, 3 области в СИР, 1 област в ЮИР, 2 области в ЮЗР и 1 област в ЮЦР.
 - Социалното и икономическото развитие на България през периода 2012-2020 г. се характеризира с положителна промяна на ключовите макроикономически индикатори. Данните потвърждават очакваните прогнози за по-бърз растеж на БВП на страната от средния за ЕС 27. Ръстът на БВП на национално ниво е сравнително равномерен със слаб растеж в периода 2014-2019 г. След здравните и икономически ограничения през 2020 г. нарастването на показателя е значително за годините 2021 и 2022.
 - В периода 2011-2022 г. продължава да е валидна устойчива тенденция за намаляване на приноса на **СЗР** в общия БВП. Сходна тенденция се наблюдава за **СЦР** и **СИР**, като намалението в СИР е в по-слаба степен. Намаление в периода 2011-2017 г. се отчита и в **ЮИР**. На практика, **ЮЗР** формира около половината от БВП на национално ниво.
 - За периода 2010-2020 г. се наблюдава **ограничен напредък в преодоляването на междурегионалните различия в страната**. Въпреки общата положителна тенденция във всички райони към 2020 г. **пет от шестте района от ниво 2** – СЗР, СЦР, ЮИР, ЮЦР и СИР, продължават да са **сред десетте района в ЕС с най-ниски стойности на БВП на човек от населението** спрямо средната стойност на ЕС. В периода след 2020 г. е налице тенденция за значително ускорение на нарастването на показателя в сравнение с периода 2010-2016 г. Различията по отношение на *заетостта намаляват слабо* в СЦР и СИР, но *ножи-*

цата между заетостта в СЗР и средните стойности за страната продължава да нараства. Въпреки общата положителна тенденция във всички райони след 2013 г., междурегионалните различия по отношение на безработицата остават значителни, като показателят за трите региона в Северна България остава над средното за страната през целия период след 2012 г. Различията по отношение на размера на средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение остават сходни, като разликата между СЗР и средното за страната продължава да се увеличава в негативна посока, а тази в ЮЗР в положителна.

- Сред шестте района от ниво 2, на двата полюса на развитието продължават да са ЮЗР – на първо място по всички показатели, и СЗР – на последно.
- СИР и СЦР се нареждат след ЮЗР с положителни резултати и тенденции по отношение на заетостта. СИР е втори и по отношение на БВП на човек от населението и икономическа активност, както и по броя на завършилите висше образование (30-34 години), където разменя място си със СЦР в годините 2020 и 2022 г.
- Въпреки втората си позиция до 2016/2017 г. към 2020/2022 ЮЦР трайно се настанява след трето място сред регионите, класирани по изследваните показатели. Изключение се наблюдава по отношение на дела на разходите за научни изследвания, развойна дейност и иновации, където остава втори след ЮЗР, както и по отношение на безработицата, като за 2022 г. е на първо място с най-ниска стойност на коефициента на безработица.
- През 2016 г. ЮИР бележи съществено нарастване на приноса в националния БВП, което, въпреки и на голямо разстояние, го нарежда на второ място след ЮЗР. През 2022 г. обаче регионът е изместен от второто място от СИР. По отношение на останалите показатели ЮИР се подрежда на трето или четвърто място сред шестте региона.
- Изоставането на СЗР от останалите региони продължава да нараства, което потвърждава направените в Актуализацията на НКПР изводи, че възможностите на региона за самовъзстановяване са изчерпани и е необходима съществена подкрепа за запазването на целостта на икономическите и социалните му структури.

таблица 15. Степен на напредък в постигане на целите на НСРР към 2018 г.

Цели на НСРР	Индекс на постигане на целите
Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда	4 ↗
Стратегическа цел 2: Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие на човешкия капитал	3 →
Стратегическа цел 3: Териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество	4 ↗
Стратегическа цел 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места	3 →

Постигнат е напредък над планирания по реализацията на два от приоритетите, чрез които се реализира *Стратегическа цел 1*, чрез което и по нея е постигнат напредък над планирания. Основен принос за това има напредъка по Приоритети 1.2 и 1.3, съответно чрез развитие на устойчиви форми на туризъм и културни и творчески индустрии в районите и развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда. Ограничен принос за напредъка имат приходите от дейността на МСП, които нарастват в абсолютна степен във всички райони от ниво 2, но по-бавно от планираното, както и ограниченото нарастване на преките чуждестранни инвестиции.

Постигнат е планирания напредък по *Стратегическа цел 2* чрез реализираните проекти за изграждане и реконструиране на сгради и обекти на културата и обекти и инфраструктура за професионален спорт и спорт в свободното време. Проведеното през 2021 г. национално преброяване на населението осигурява възможност за оценка на показателя, свързан с насърчаването на ежедневната трудовата мобилност на населението. Целевата стойност на национално ниво е постигната, а тези в СЗР и ЮЦР са надхвърлени. Осъществяването на подходящи мерки, насочени към нарастване на ежедневните трудови мигранти осигурява достъп до работни места извън мястото на живеене и забавяне на процесите на миграция от селата и малките градски центрове. Подобни мерки са изключително подходящи както за СЗР, така и за планински или периферни и отдалечени части на останалите региони. Постигането на тази цел изисква прилагане на интегриран

подход, включващ както развита транспортна инфраструктура, така и подходящи публични услуги.

Постигнат е напредък над планирания по изпълнение на *Стратегическа цел 3* чрез изпълнение на проекти/инициативи за трансгранично сътрудничество. Въпреки това, постигането на целите на ниво регион разкрива необходимост и потенциал за повишаване на капацитета и възможностите за интегрирани интервенции особено за развитието на граничните територии, както и за разширяване на сътрудничеството и насърчаване на икономическия, социалния и културния обмен между регионите на България и Европа.

Постигнат е планирания резултат по изпълнението на *Стратегическа цел 4* в рамките на програмния период до 2020 г. Постигнати са заложените цели в изпълнението на мерки, свързани с повишаване дела на населението, живеещо на територия с реализирани планове за интегрирано градско развитие, както и осъществяването на проекти за подобряване качеството на средата и живота в селските райони, рехабилитация и реконструкция на пътната мрежа и нарасналия дял на домакинствата с достъп до интернет. Ограничено е постигането на целите по отношение на проектите, свързани с изграждането на нови пътища (АМ и РПМ I клас).

Обемът на договорените средства по оперативните програми и ПРСР (ЕС и национално съфинансиране) – 28 248 млн. лв., показва, че планираният общ размер на средствата за реализация на НСРР за периода до 2020 г. е надхвърлен.

Към средата на май 2024 г. на национално ниво са договорени 92% над планираните средства по оперативни програми и ПРСР. 64.3% от договорените средства са сертифицирани и изплатени.

Системата за наблюдение и оценка на НСРР за периода 2012-2022 г. е съществено подобрена и значително по-ефективна, спрямо тази от предходния планов период. Остават валидни обаче изводите от изготвената междинна оценка, че наличието на система от индикатори би осигурило възможност за ефективно измерване на напредъка и оценка на реализацията на целите, само ако са определени базови и целеви стойности на всички индикатори. Целеви стойности за края на периода не са определени за ключовите индикатори, а за всички индикатори не са определени междинни целеви стойности, което следва да бъдат постигнати към средата на периода на изпълнение. Предвид това, че целите на НСРР се постигат чрез изпълнението на приоритетите и мерките на РПР, следва

целевите стойности на общите индикатори на стратегическия национален документ и документите на регионално ниво. Необходимо е да бъде разработен и прилаган стандарт за определяне на целевите стойности, като по този начин ще бъдат преодолени предизвикателствата пред сравнимостта на постиженията на отделните региони. Приложеният при изготвянето на НСРР 2012-2020 консервативен подход при определяне на индикаторите предопределя високи оценки на постигнатото, което обаче не се потвърждава от общата оценка на темпа на развитие на страната и състоянието на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия.

Необходимо е да бъде направен преглед и избрани подходящи алтернативи за голяма част от основните индикатори, чрез които се проследява напредъка по изпълнението на приоритетите на стратегията. Част от включените индикатори не осигуряват адекватна връзка с приоритетите, а за други не са налични ясни и надеждни източници на информация.

Изграденият капацитет за изготвяне на годишните доклади за наблюдението на изпълнението на РПП, следва да бъде запазен и надграден чрез коригиращи действия по отношение на дефинирането на източниците на информация и разнообразяване на подходите и методите за нейното представяне и анализ.

Към момента на изготвяне на НСРР 2012-2022 Законът за регионално развитие предвижда обособяване на райони за целенасочена подкрепа, които са териториална основа за концентрация на ресурси за намаляване на вътрешнорегионалните различия в степента на развитие на отделните общини и за постигане на целите на държавната политика за регионално развитие⁶¹. Законът предвижда ежегодно планиране на средствата за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа в рамките на бюджетната процедура, като средствата се осигуряват в рамките на закона за държавния бюджет за съответната година. С цел осигуряване на *стратегическа рамка за ефективно планиране и осъществяване на мерки в районите за целенасочено въздействие* със средства от националния бюджет през 2015 г. на НЦТР ЕАД е възложено изработването на Целенасочена инвестиционна програма в подкрепа на развитието на Северозападна България, Родопите, Странджа-Сакар, граничните, планинските и полупланинските слабо развити райони. Проведените в рамките на настоящата оценка консултации, както и изводите от

⁶¹ Чл.5 от ЗРР, 2012 г.

изготвени анализи в периода 2019-2020 г.⁶² показват, че проектът на програмата се оценява като добър пример за прилагането на подхода „отдолу-нагоре“ при определянето на проектни предложения/идеи и търсене на интегриращи елементи между проектите, вместо насърчаване на фрагментирани инвестиции. Въпреки положителните аспекти в процеса на разработване и широката подкрепа от страна на заинтересованите страни Целенасочената инвестиционна програма *не е одобрена и съответно не е реализирана*. През 2016 г. критериите за определяне на районите за целенасочено въздействие са променени, а с промените в ЗРР през 2020 г. тяхното определяне като част от териториална основа за прилагане на политиката за регионално развитие е отменено.

Изготвеният през 2019 г. *Социално-икономически анализ на районите в Република България*⁶³ подчертава, че *подкрепата на по-слаборазвитите райони* изискват системна и интегрирана насоченост чрез създаване на подходящи схеми и инструменти в демографската, образователната, икономическата, иновационната политика, политиката в областта на цифровите технологии, социалната политика. Въпреки това, *към момента на настоящата оценка не са създадени подобни инструменти, чрез които да бъдат осигурени интервенции в тези райони, базирани на стратегически подход*.

Постигането на част от стратегическите цели на НСРР 2012-2020 (Стратегическа цел 4) е предвидено чрез изпълнението на инвестиционните програми на разработените Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие за териториите на градовете от 1-во, 2-ро и 3-то йерархично ниво съгласно НКПР 2013-2025 г. Осигуряването на интегрирани интервенции върху икономическото, материалното, социалното и екологичното състояние на градските центрове има за цел както да подкрепи тяхното развитие, така и да осигури подкрепа за развитието на градските ареали и периферии в обхвата на влияние на градските центрове. Анализът на данните за социално-икономическото развитие на ниво област и регион не осигурява доказателства за наличието на такова съществено влияние в резултат на осъществените проекти на обща стойност от 1 480 млн. лв.

⁶² Докладът за стратегическите консултации, изготвен през 2019 г. от Световната банка; Споразумението за възмездни консултантски услуги за Подобряване на процеса на регионално развитие в България и подпомагане на Министерството на регионалното развитие и благоустройството в процеса на програмиране за периода 2021 – 2027 г., подписано между Министерството на регионалното развитие и благоустройството на Република България и Международната банка за възстановяване и развитие на 8 април 2019 г.

⁶³ Изготвен от НЦТР ЕАД по Договор № РД-02-37-76/30.07.2018Г., сключен с Министерство на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ)

в рамките на ИПГВР на градските центрове. Подобен извод се потвърждава и от мненията на заинтересованите страни, които считат, че направените инвестиции са повлияли в ограничена степен⁶⁴ развитието на близките малки градски и селски центрове.

По отношение на постигането на Стратегическите цели на НСРР мнението на заинтересованите страни разглежда изпълнението отделните приоритети по-скоро като недостатъчно удовлетворително. Въпреки постигнатите и надхвърлени стойности на значима част от индикаторите за наблюдение и оценка и съответно постигането на стратегическите цели, мнението на представители на местните власти, директно въввлечени в процесите по осъществяване на мерките, реализиращи целите на стратегията, формира по-умерен поглед върху постигнатите резултати, като разглежда изпълнението отделните приоритети по-скоро като недостатъчно удовлетворително. *Най-положително са оценени приоритетите, свързани с подобряване достъпа до образователни и социални услуги, както и достъпа до спортна инфраструктура в регионите; териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество; повишаване на знанията и уменията на хората; развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда. Като по-скоро незадоволителни са определени приоритетите, свързани с подкрепата за намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие и реализация на човешкия капитал; укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в регионите и качеството на средата в населените места; повишаване конкурентоспособността на малкия и среден бизнес, подобряване на достъпа до здравни услуги. Най-негативно са оценени постигнатите резултати по отношение на подкрепата на трудовата географска мобилност, мобилизиране потенциала на периферните гранични територии и подобряване свързаността на районите в национален и международен план – шосейна и жп инфраструктура.*

Негативна е оценката на постигнатите цели на политиката за регионално развитие по отношение на икономическото сближаване със средното ниво на развитие на регионите в ЕС и икономическото сближаване между регионите в страната и във вътрешнорегионален план.

В заключение, анализът на изпълнението на НСРР показва, че определената в нея рамка на политиката за регионално развитие на страната като цяло се изпълнява чрез

⁶⁴ Отговори „донякъде“ и „в малка степен“, съответно 41 и 26%

инструментите на политиката за сближаване и съответното национално съфинансиране. Същевременно е ясна необходимостта от **по-конкретно адресиране на териториалните проекции на целите на националната политика за развитие** за преодоляване на специфичните икономически и социални проблеми на регионите, но също и за осигуряване на ефективно използване на съществуващите потенциали както по отношение на местните ресурси – природни, демографски, инфраструктурни, така и по отношение развитието на механизми за координация и съвместна работа на публичните институции и гражданите за ускоряване темповете на развитие на българските региони.

2. Препоръки за подготовка за следващия национален стратегически документ в областта на регионалното развитие

В началото на 2020 г. с промени в ЗРР в системата от документи за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие⁶⁵, са извършени промени за периода след 2021 г., като е предвидено изготвяне на Национална концепция за регионално и пространствено развитие; интегрирани териториални стратегии за развитие на регионите за планиране от ниво 2; и планове за интегрирано развитие на община. В програмния период до 2027 г. е възприето националните цели за регионално и пространствено развитие да бъдат определени с действащата Актуализация на Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 - 2025⁶⁶. Към момента на изготвяне на настоящата оценка са разработени и действат Интегрирани териториални стратегии за развитие на шестте региона за планиране от ниво 2 и планове за интегрирано развитие на общините.

Публикуваният през март 2024 г. **Девети доклад за икономическото, социалното и териториалното сближаване в ЕС**⁶⁷ потвърждава намаляването на вътрешните за Съюза неравенства като валидна цел на икономическата и социална кохезия. Наред с постиженията на политиката на сближаване, документът посочва и предизвикателствата, които все още стоят пред държавите-членки по отношение на преодоляване на икономическите и социални неравенства. Отбелязани са негативните демографски тенденции в ЕС, които създават съществени рискове пред развитието на част от регионите, включително и пред пет от българските региони, които са изправени пред възможността от ог-

⁶⁵ Чл.8 от ЗРР, обн. ДВ бр. 21 от 2020 г.

⁶⁶ Решение на МС № 306 от 7 Май 2020 г.

⁶⁷ https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/cohesion-report_en

раничаване на икономическото развитие поради *свиване на дела на населението в работоспособна възраст и намаляващ дял на хората с висше образование*. Делът на неактивните младежи (NEETs rate) също е все още висок и въпреки намалението му спрямо 2013 г. са необходими допълнителни мерки в подкрепа на тази активност. *Миграцията на млади хора и хора с умения и квалификации* поставят изоставащите региони в допълнителен риск по отношение на възможностите за преодоляване на неравенствата. Докладът изтъква връзките между тези тенденции и необходимостта от наличие не само на квалифицирани работни места, но и от *повишаване качеството на живот* в тези региони, вкл. чрез осигуряване на качествени и ефективни услуги в областта на образованието, здравеопазването, културата и др. *Териториалната поляризация* е посочена като потенциален източник на нарастване на вътрешните неравенства – в много от по-слабо държавите-членки, присъединили се към ЕС след 2004 г. все още столичните региони и главните агломерации са тези, които задвижват и развитие на конкурентоспособността. Особено внимание и обърнато на това, че различните териториални неравенства предпоставят ситуация, в която някои от *изоставащите региони биха задълбочили тази тенденция, попадайки в т.н. „капан на развитието“*. Причините за тези капани варират в различните региони, което изисква съставянето на индивидуални диагнози чрез изследване на вътрешно свързани фактори като недостатъчна специализация, недостатъчно добро публично управление, недостатъчно зрели иновативни екосистеми и сериозни разминавания между нуждите на икономиката и наличните умения на трудовата сила. Като рискови фактори пред политиката за сближаване са разгледани и климатичните промени, изоставането в дигиталната трансформация, недостатъчния капацитет в публичното управление и качеството на институциите, вкл. върховенството на закона и административния капацитет.

Сред темите, ключови за бъдещото развитие на политиката на сближаване са изведени:

- Необходимостта от по-детайлен поглед върху картината на вътрешнонационални различия и фокусиране върху подкрепата за процеса на **конвергенция на национално ниво** между столичните и изоставащите региони;
- Разширяване на подкрепата, програмирана спрямо **спецификите** на всеки конкретен регион и неговите нужди за развитие с фокус не само **върху целите на ЕС**, но и **върху националните цели за развитие**;

- Адресиране на зелената, дигиталната, но и на **демографската трансформация**, които оказват влияние върху регионалните икономики;
- Промотиране на по-балансирано териториално развитие чрез продължаващата подкрепа на **полицентричния модел на развитие** – укрепване на малките и средни градове и осигуряване на **достъпност на публичните услуги** в отдалечените от големите градски центрове райони;
- Подобряване на **координацията и съгласуваността** на политиката на сближаване **с националните политики**, вкл. интегриране на териториалните **измерения при формулирането на политиката** чрез отчитането на специфичните регионални нужди и хоризонталните (Европейски и национални) политики.

В периода след 2027 г. няма да бъде възможно прилагането на териториалната основа на регионалното развитие на ниво NUTS2, използвана към момента. При подготовката на *стратегическите и програмните документи* по политиката за регионално развитие за периода след 2027 г. следва да бъдат обсъдени и направени подходящите промени, а именно **промени в обхвата на районите от нива 2 и 3** (в зависимост от това, могат да се наложат и промени в районите от **ниво 1**) в Република България в контекста на *Общата класификация на териториалните единици за статистически цели* в Европейския съюз, съгласно *Регламент (ЕО) № 1059/2003 г.*

Промените в ЗРР предвиждат изготвяне на нов тип документ за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие – Национална концепция, която определя дългосрочните перспективи, цели и приоритети на държавната политика за намаляване на дисбаланса в развитието на националната територия и съответствието ѝ с другите секторни и хоризонтални политики. В процеса на неговата подготовка следва да бъдат търсени и отразени възможности за насърчаване бързия темп на развитие на българските региони, преодоляване на структурни проблеми и нужди, които могат да предизвикат ограничения в растежа в средно и дългосрочен план, както и използване в максимална степен на потенциала на всеки от регионите:

- Фокусиране върху **териториалните измерения на националните цели за развитие**, изведени в Националната програма за развитие след 2030 г. и по-

вишаване координацията на секторните политики с политиката за регионално развитие при **отчитане на специфичните нужди на регионите и хоризонталните Европейски политики и цели на политиката на сближаване**;

- Реализиране на *промяна в обхвата на районите от ниво 2 (NUTS 2)* при отчитане необходимостта от осигуряване на възможност за съпоставимост на данните за социално-икономическото развитие на районите и проследяване на ключовите процеси на развитие назад във времето; Моделиране и оценка на ключовите индикатори за социалното и икономическото състояние на областите от ЮЗР при *хипотеза за обособяване на област София (столица) като самостоятелен район*;
- Отчитане на рисковете пред развитието на регионите, свързани с *негативните демографски процеси и обвързаността им с нивото на предоставяни публични услуги*, вкл. в областите на инфраструктурна свързаност и развитие на човешките ресурси;
- Продължаваща подкрепа за *полицентричния модел* на териториално развитие с фокус върху *потенциала на вътрешнорегионалните връзки* между градските и пространствени структури (spillover effect на вътрешнорегионално ниво);
- Оценка и продължаваща *подкрепа за планиране и прилагане на интегриран подход* за въздействие чрез координация на инициативи и проекти на регионално ниво;
- Създаване на механизъм за *стратегическа планиране* на мерките в подкрепа на слабо развитите гранични и вътрешни периферии, отчитайки вкл. нуждите на политиките в областта на миграцията и отбраната;
- Прилагане на подход за *консистентно определяне на индикаторите за наблюдение и оценка на изпълнението на политиката за регионално развитие на национално и регионално ниво и разработване и прилагане на стандарт за определяне на целевите стойности*, като по този начин ще бъдат преодоляни предизвикателствата пред сравнимостта на постиженията на отделните региони;

Реализацията на действия в тази посока ще осигурят възможност за използване в максимална степен на потенциалите на националната територия и регионите за ускоряване на растежа и процеса на сближаване на вътрешнорегионално и регионално ниво и на ниво ЕС и преодоляване на рисковете в средно и дългосрочен план, свързани с демографските процеси, геополитическата обстановка и необходимостта и възможностите за изграждане на ефективна верига на доставки на стоки и услуги в рамките на ЕС

ИЗТОЧНИЦИ И РЕФЕРЕНТНИ ДОКУМЕНТИ

- Регионален план за развитие на Северозападен район от ниво 2, приет с Решение № 459 на Министерския съвет от 01.08.2013 г.*
- Регионален план за развитие на Северен централен район от ниво 2, приет с Решение № 461 на Министерския съвет от 01.08.2013 г.*
- Регионален план за развитие на Североизточен район от ниво 2, приет с Решение № 460 на Министерския съвет от 01.08.2013 г.*
- Регионален план за развитие на Югозападен район от ниво 2, приет с Решение № 457 на Министерския съвет от 01.08.2013 г.*
- Регионален план за развитие на Южен централен район от ниво 2, приет с Решение № 462 на Министерския съвет от 01.08.2013 г.*
- Регионален план за развитие на Югоизточен район от ниво 2, приет с Решение № 458 на Министерския съвет от 01.08.2013 г.*
- Предварителни оценки на РПР на районите от ниво 2 за периода 2014-2020 г.*
- Междинни оценки на РПР на районите от ниво 2 за периода 2014-2020 г.*
- Годишни доклади за изпълнение на РПР на районите от ниво 2 за периода 2014-2020 г. за 2014, 2015, 2016 и 2017 г.*
- Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2012-2022 г., приета с Решение № 696 на Министерския съвет от 24.08.2012 г.*
- Национална програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2020, приета с Решение № 1057 на Министерския съвет от 20.12.2012 г.*
- Национална концепция за пространствено развитие 2013-2025 г., приета с решение на Министерския съвет по Протокол № 47.61 от 19.12.2012 г.*
- Национална програма за реформи на Република България в изпълнение на стратегията "Европа 2020", актуализация 2017 г., приета с Решение № 280 на Министерския съвет от 18.05.2017 г.*
- Междинна оценка на Националната стратегия за регионално развитие на Република България 2005-2015 г., приета с Протокол № 22.1 на Министерския съвет от 08 юни 2011 г.*
- Междинни оценки за изпълнението на Регионалните планове за развитие на районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г., приети с решение на Министерския съвет по Протокол №28.3 (ЮЗР) от 20.07.2011 г. и решения 29.46 (ЮИР), 29.47 (СЗР), 29.48 (СИР), 29.49 (СЦР) и 29.50 (ЮЦР) по протокол от 27.07.2011 г.*
- Европа 2020. Стратегия за устойчив, интелигентен и приобщаващ растеж. Брюксел, 3.3.2010 г. COM(2010) 2020*
- Оперативна програма "Добро управление" 2014-2020 г.*
- Оперативна програма "Иновации и конкурентоспособност" 2014-2020 г.*
- Оперативна програма "Околна среда" 2014-2020 г.*
- Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" 2014-2020 г.*
- Оперативна програма "Региони в растеж" 2014-2020 г.*

Оперативна програма "Транспорт и транспортна инфраструктура" 2014-2020 г.

Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г.

Програма за морско дело и рибарство 2014-2020 г.

Регламент (ЕО) № 1059/2003 г. на Европейския парламент и на Съвета от 26 май 2003 година за установяване на обща класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS), Официален вестник на ЕС, L 154 от 21.6.2003 г., последни промени Официален вестник на ЕС L 322, 29.11.2016 г.

Закон за регионалното развитие, обн., ДВ, бр. 50 от 2008 г., в сила от 31.08.2008 г., последни изменения и допълнения, ДВ, бр.13 от 2017 г.

Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие, приет с ПМС № 216 от 2.09.2008 г., обн., ДВ, бр. 80 от 2008 г., в сила от 31.08.2008 г., последни изм. и доп., бр. 50 от 2016 г.

Закон за управление на средствата от европейските структурни и инвестиционни фондове, обн., ДВ, бр. 101 от 2015 г., последни изм. и доп., бр. 85 от 2017 г.

Методически указания за разработване на Национална стратегия за регионално развитие 2012-2020 г., Регионални планове за развитие, Областни стратегии и Общински планове за развитие за периода 2014-2020 г., Заповед №РД-02-1402 от 22.11.2011 г. на министъра на регионалното развитие и благоустройството

Анализ на състоянието и тенденциите за промени в обхвата на районите от нива 1, 2 и 3 в Република България в контекста на общата класификация на териториалните единици за статистически цели в Европейския съюз, Министерство на регионалното развитие и благоустройството, ФРМС Консулт ЕООД, София, ноември 2013 г.

Моят регион, моята Европа, нашето бъдеще – седми доклад за икономическото, социалното и териториалното сближаване, Европейска комисия, 2017 г.

Информационна система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България – ИСУН, <http://umispublic.minfin.bg/>

Информационна система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България – ИСУН2020, <http://2020.eufunds.bg/>

Национален статистически институт – <http://www.nsi.bg/>

Евростат – <http://eurostat.ec.europa.eu>

Портал за обществени консултации – <http://www.strategy.bg>